

ΙΔΡΥΤΑΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
Π. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ, Β. ΤΑΤΑΚΗΣ, ΣΤ. ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ
Γ. ΔΕΛΙΟΣ, Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ, ΑΔΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Έπιμελητής τής ύλης: Γ. ΔΕΛΙΟΣ
ΓΡΑΦΕΙΑ: Άετορράχης 31—Θεσσαλονίκη

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ Έτησία Δρ. 50
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ > Δολ. 1½

Ή συνεργασία και τὰ εμβάσματα θά στέλνονται αποκλειστικά
στη διεύθυνση: Γ. Δέλιον, Άετορράχης 31

(Τὰ χειρόγραφα δέν επιστρέφονται)

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ

ΗΜΕΡΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΙΑΝΝΗ ΣΚΑΡΙΜΠΑ Φαντασία (ποίημα)
ΓΙΩΡΓ. ΔΕΛΙΟΥ Ένδόμυχο "Όραμα (Διήγημα)
Γ. ΘΕΜΕΛΗ Μόνωση (ποίημα)
OSCAR WILDE Santa Decca (ποίημα)
ΧΡ. ΛΕΒΑΝΤΑ Δέκα κορίτσια σέ μιá στενή πάροδο
ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ύποθηκαι
ΠΕΤΡΟΥ ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ Ήλιοτρόπιο
ΙΡΣΙΜ Τότε, στόν πόλεμο
ΣΤ. ΚΟΣΜΑ Τό άνοιγμα ένός δρόμου

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ: — Κλ. Δίπλα Μαλάμου: «Γυναικείες ψυχές» — Άντ. Γιαλούρη: «Γεώργιος Βιζυητός» — Άποστόλου Μελαχρινού: «Φίλτρα έπωδών» — Κ. Θ. Δημαρά: «Έπτά Κεφάλαια για τήν ποίηση» — Ν. Θ. Ρακτιβάν: «Ή κοινωνική ανάγκη έλευθέρων ανθρώπων» — Ίωάννας Μπουκουβάλα: «Τό χαμόγελο τής γιαγιάς» — Άντη Περνάρη: «Τά τραγούδια τής θάλασσας».

Σχόλια — Νέα Βιβλία — Περιοδικά.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

Ἔτος Γ' Τεύχος 6-7

Ἰούλιος - Αὐγούστος 1935

ΦΑΝΤΑΣΙΑ

*Νᾶναι σὰ νὰ μᾶς σπρώχνει ἕνας ἀέρας μαζί
πρὸς ἕναν δρόμο φειδωτὸ ποῦ σβεῖ σὰ χάη
καὶ σένο τοῦ καπέλλου σου βαμμένη φανταζὶ
κάποια κορδέλλα του, τρελλὰ νὰ χαιρετάει.*

*Καὶ νᾶν' σὰν κάτι νὰ μοῦ λές, κάτι ὠραῖο κοντὰ
γι' ἄστρα τὴ ζώνη ποῦ πιδᾶν τῶν νύχτιων φόντων
κι' αὐτὸς ὁ ἄνεμος τρελλὰ, τρελλὰ νὰ μᾶς σκουντᾶ
ὄλο πρὸς τὴ γραμμὴ τῶν ὀριζόντων.*

*Κι' ὄλο νὰ λές, νὰ λές, σὰ θάμβη τῆς νυκτιὸς
γιὰ ἕνα—μὲ γιάλινα πανιὰ—πλοῖο ποῦ πάει
ὄλο βαθειά, ὄλο βαθειά, ὅσο ποῦ πέφτει ἐκτός:
ὄξ' ἀπ' τὸν κύκλο τῶν νερῶν—σὰ χάη.*

*Κι' ὄλο νὰ πνέει, νὰ μᾶς ὠθεῖ αὐτὸς ὁ ἀέρας μαζί
πέρ' ἀπὸ τόπους καὶ καιροὺς ἕως ὅτου—φῶς μου—
καθὼς τρελλὰ θὰ χαιρετάει κείν' ἢ κορδέλλα ἢ φανταζὶ,
βγοῦμε ἀπ' τὴν τρικυμία αὐτοῦ τοῦ κόσμου...*

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

ΕΝΔΟΜΥΧΟ ΟΡΑΜΑ

(Διήγημα)

Κάθησε στην τρίτη σειρά του λεωφορείου κι αντίκρυζε το ανώνυμο τοπείο, φαιό και όλόγυμνο—τυπικό πλαίσιο στο τέρμα κάθε μεγάλης άρτηρίας. Με τή ρυμοτομία της νέας πόλης, συναντούσε συχνά, ανάλογα με την απόσταση, την αντίθεση στους χρωματισμούς αυτών των τοπειών. Σε κάθε κατεύθυνση έβλεπε πότε ένα κομμάτι του Όλύμπου να ύψώνεται πάνω από τις οικοδομές, πότε τις πλαγιές του με τὰ χιόνινα κρόσια, και πότε ένα τμήμα γαλάζιας κορυφής ή μιας καλλιεργημένης πλαγιᾶς μ' έντονη τή διαφορά στις έδαφικές αποχρώσεις. Οί λίγοι συνεπιβάτες πίσω του κρατούσαν τή σιωπή. Δέν άκουε παρά τὸ γαργαριστὸν ήχο πού άφηναν τὰ λάστιχα πάνω στο λιθόστρωτο, και παραδίνονταν σε μιάν έκσταση, σὰ νὰ γοητεύονταν με τή μετάπτωση πού δημιουργούσαν μέσα του οί άπροσδόκητα σμικρυνόμενες ανισούψεις οικοδομές, πού κατέληγαν σε λίγο, σε μιάν έξαφάνιση της παραστατικότητας και της μορφής τους. Τὸ μήκος τοῦ δρόμου έδινεν έτσι τήν ύψη μιας ξετυλιγμένης ταινίας πού καλύπτονταν από τὰ άράχινα πλέγματα τῶν συρμάτων. "Ο,τι πιὸ πολὺ τώρα ξεχώριζε μέσ' από αυτή τήν άμορφη και φευγαλέα έκταση τοῦ δρόμου, ήταν ή διπλή τροχιοδρομική γραμμή, στιλπνὴ κ' έλικοειδής σε μερικά σημεία, τὰ πράσινα τράμ σε άκανόνιστες αποστάσεις, ή άναρίθμητη πυκνὴ σειρά από τούς ήλεκτρικούς στήλους, κι ὁ μελανὸς ὄγκος τῶν πεύκων τοῦ Στρατηγείου πού άγωνιούσε νὰ ένωθει σ' ένα παράξενο σύμπλεγμα με τὰ κάτασπρα σύννεφα.

Προσπέρασε τὸ θόρυβο τοῦ δρόμου ὄντας σε μιὰ κατάσταση άφάιρεσης. "Ο,τι άκουσε κι ὅ,τι είδε, νόμιζε τώρα πὼς πραγματοποιούνταν σε μιάν άτμόσφαιρα ὄνειρου. Μέσα στην

ήρεμη άκόμα άτμόσφαιρα τοῦ μπάρ ζητούσε ν' άπογυμνώσει τήν έσωτερική ζωή του από ένα πλήθος έντυπώσεων για νὰ τήν άποκρυσταλλώσει γύρω από ένα παρόν, θαμπὸ κι άβέβαιο, σὰν τὸ φῶς τοῦ δειλinoῦ πού μαντεύονταν αὐτὴ τήν ὥρα στὰ κατεβασμένα πτυχωτὰ στοὺς τοῦ κρύσταλλου. Σκέπτονταν πὼς ὅσο άργοῦμε στὸ διάστημα της προσμονής ν' ανακαλύψουμε τήν ὄψη της περιπέτειας πού σχεδιάσαμε, τόσο πιὸ πολὺ αυξάνουν οί αξιώσεις μας άπέναντι στη γυναίκα πού περιμένουμε. "Αν λ. χ. πριν παντρευτεί ή Λ., τύχαινε νὰ μὴν έρχονταν σε μιάν από τις ταχτικές τους συναντήσεις, δοκίμαζε μιὰ θλίψη πρόσκαιρη, πού ξεχνιούνταν με τήν πρώτη άπασχόλησή του. Γιατί τὸν παρηγορούσε ή ιδέα πὼς γρήγορα μιὰ νέα συνάντηση θ' αντικαθιστοῦσε, κ' ἴσως με έναν τρόπο πιὸ εὐτυχιμένο, τήν προηγούμενη. Ένω τώρα, και ή καθυστέρηση άκόμα στέκονταν ικανὴ νὰ έξωθήσει τὰ πράγματα στὸ ανεπανόρθωτο. "Ετσι στην ὄψη αὐτῆς της μικρῆς περιπέτειας, αναγνώριζε μιὰ σκληρότητα πού δὲ μπορούσε νὰ τή φανταστεί, νὰ τή προβλέψει πριν νὰ τήν έπιχειρήσει.

Καθὼς αναλογίζονταν τήν πράξη του στις άτέλειωτες αὐτὲς στιγμές πού κυλούσαν με μιάν άπελπιστικήν Ισότητα, ήταν σὰ νὰ ξεθετε τὸν έαυτὸ του σε μιὰ μοῖρα μειονεκτική. Κάτι πιὸ πολὺ άκόμα. Έξίσωνε αὐτὴ τή μοῖρα με τήν ήττα στην ὁποία τὸν καταδίκασε ή ίδια του ή πράξη. Δέν είχε τήν παραμικρὴ καν ένδειξη από μέρους της, για νὰ έλπίζει πὼς θὰ τήν έβλεπε νὰ φτάνει στην ὥρα και στὸ μέρος πού της ὠριζε τώρα. Οὔτε μιάν ὁποιαν άπάντηση στὸ προηγούμενο του γράμμα. Οὔτε λίγες καν γραμμὲς μ' έναν έστω άποφασιστικὰ άρνητικὸ τόνο, περίπου ὅπως τις σχεδίαζε στὸ νοῦ του.

« Σ' έναν τόπο μικρό, βρίσκω πολὺ φυσικὸ νὰ συναντιώμα-
« στε συχνά. Μὴ μοῦ ζητᾶτε ὅμως νὰ έλθω στὸ μέρος πού
« λέτε ή ὁποῦδήποτε άλλου. Μοῦ εἶναι άδύνατο. Έλπίζω νὰ
« μὴ σας κακοφανεῖ αν σας πῶ πὼς σκέφτηκα πολὺ αν έπρε-
« πε ν' άπαντήσω και σ' αὐτὸ τὸ γράμμα σας. Αὐτὸ δὲ μπο-
« ρεῖ νὰ γίνεται. Σας παρακαλῶ νὰ θελήσετε και σεῖς νὰ πι-
« στέψετε πὼς ὅλα τελείωσαν μεταξύ μας....

« Λ.. »

Αὐτὸ τὸ φανταστικὸ γεγονός γίνονταν άφορμὴ νὰ δοκιμά-

σει περίεργα αίσθήματα. Στο βάθος μιας τέτοιας χειρονομίας νόμιζε πως διέβλεπε κάποιες αξεδιάλυτες συνέπειες που προκαλούν την ταραχή σ' αυτές τις ασύλληπτες κι αστάθμητες ψυχικές και διανοητικές καταστάσεις, σ' αυτά τα μόρια της ήθικης ζωής που με την έσωτερική αρμονία χαρίζουν τη συζυγική εύτυχία. Μά ήταν αίσθήματα εφήμερα που διαλύονταν με άλλες παραστάσεις. Σ' αυτή την τόσο στενή περιοχή της καθημερινής ζωής, έβλεπε συχνά τη Λ... με τον κύριό της, ίδιους πάντα στην αξιόπρεπη στάση τους, σά ν' ανανέωναν την εύτυχία τους σ' ένα ανεξάντλητο παρόν. Ήταν μια εικόνα που την έφερνε μπροστά του ζωηρή κι αδιάφθορη από το χρόνο. Κ' έλεγε πως δε θα είχε τη δύναμη ν' αντισταθεί σ' αυτή την άπλη δυάδα. Την παρακολούθησε ώς που χάνονταν μέσα στο πλήθος κ' ύστερα ένιωθε μιάν άλλη δύναμη μέσα του, που πολλαπλασίαζε την ίδια αυτή εικόνα στις διάφορες φάσεις Τη δύναμη της φαντασίας που τον παράσερνε σάν τώρα.

Το αποτέλεσμα ήταν πως, με το να θέλει να θέσει σε μιá λογική σειρά τα πράγματα, όπως άλλοτε και τώρα ακόμα προσπαθούσε να τα συνδυάσει, έφτανε σε μιάν αδιέξοδο. Κι αντίθετα με το να παραδίνεται στην όνειροπόληση, κυκλοφορώντας σε μιάν απέραντη φανταστική περιοχή, αντιμετώπιζε ένα μέλλον που το φώτιζαν κάποιες ελπίδες. Μόνο γιατί περνούσε λ. χ. από το νοῦ του ή άπλη ύποψία, πως στο διάστημα της συμβίωσης, θα γνώριζαν και στιγμές δυσσάρεσκιας που θα προκαλούσαν μιá ψυχρότητα στη συζυγική ζωή τους, ένιωθε τον εαυτό του τοποθετημένο σε μιá διαφορετική ατμόσφαιρα. Πίστευε πως δε θ' άργοῦσε να παρουσιαστεί ή ευκαιρία να της εξηγήσει πόσο ξένη του ήταν ή πρόθεση να σταθεῖ εμπόδιο στην εύτυχία τους. Ένωθε όμως, τώρα περισσότερο από κάποτε άλλη φορά, την ανάγκη να τη συναντάει για να της μεταδίνει έναν κόσμο που δε μπορούμε να κλείσουμε ούτε σε μιá μονάχα συνάντηση ούτε σε μερικές σελίδες.

Από την πόρτα που άνοιξε, κοίταξε ένα κομμάτι του Όλμπου. Τα πιο πολύτιμα χρώματα απλώνονταν πάνω στις αποσυντεθειμένες γραμμές του. Δυό πλοῖα με τους μαύρους μαιάνδρους σάν ζωγραφιστά μέσα στον ήρεμο κόλπο, έφερναν στη μνήμη του αυτή τη μέθη της φυγής, αυτή τη βραδυτερη-ανάγκη που μάς κυριεύει κάποτε να εγκαταλείψουμε τα

πάντα, να τρέξουμε πίσω από την ασύλληπτη χίμαιρα της ευτυχίας με την περιπέτεια και την αλλαγή. Εκείνη την ώρα δε θα ήθελε καθόλου να περάσει το κατώφλι του μπάρ για να ξαναβρεθεί στο θόρυβο του δρόμου.

Είχε παραδοθεί σ' ένα ένδομυχο δράμα και δε μπορούσε να έξοικειωθεί με τίποτε άλλο εκτός από το ψυχικό τοπίο, όπου κυριαρχούσε ή παρουσία της Λ.. Δέν είχεν αντιληφθεί καν ως εκείνη τη στιγμή ὅσους είχαν πάρει θέση πλάι στον πάγκο. Ένας κρότος τον έκανε να στρέψει για να τους δει τυλιγμένους μες στους καπνούς, σπηριγμένους στους άγκωνες τους, άμορφους σχεδόν ὄγκους πάνω στα σκαμνιά με τα ψηλά πόδια. Ένα δυό φῶτα είχαν ανάψει στις γωνιές. Μικρά κι ασθενικά μέσα σε γιαπωνέζικα φανάρια, δέν άφηναν καμμιάν ελπίδα να ένισχυθεί ή έντασή τους. Η ατμόσφαιρα θα διατηροῦσε κι άργότερα την ίδια φωτιστική νωχέλεια. Και στις μοναχικές πολυθρόνες με τη συντροφιά ενός λήσμονημένου ούισκι, ενός τζιν ή κάτι τέτοιου, βυθίζονταν τάχα στην ανάγνωση έφημερίδας, ή πλανιῶνταν σε όνειροπολήσεις ανεξιχνίαστες, τύποι στυλπνοῖ και σκεπτικοῖ, σά να τους κατακτούσε μιá δραματική πτυχή της ζωής τους.

Άρχισε να σημειώνεται μιá κίνηση. Η ατμόσφαιρα έχασε το χρώμα της ήρεμίας. Μά από ὅσους έφταναν ως τον πάγκο, ελάχιστοι καταστάλαζαν στο έσωτερικό του μπάρ.

Πέρασε στην άλλη αίθουσα. Στο βάθος ο μαίτρ ντ' ότέλ, μ' ένα ύφος ήγεμονικό κοίταζε έναν-ένα τους ύποτελείς του, τη σειρά των γκαρσονιών που περίμεναν το νεῦμα του για να έξορμήσουν. Ο ίδιος άργότερα δικαίωνα με τους λεπτούς του τρόπους, ὄλες τις εύτυχιμένες προφητείες που στεφάνωναν το λίκνο του.. Θα είχε να κάνει με διασημότητες... Και ποιá άρτίστα δέν έχει δικαιώματα στον τίτλο της διασημότητας;

Τις κοίταζε μιá-μιá που κινούνταν, που μετατοπίζονταν και φλέρταραν ή χόρευαν, κ' έκανε τη σκέψη πως θα έπρεπε ή κάθε μιá να είχε στο τέλος μιάν ώραία ανάμνηση από κάθε πόλη. Κάποιος άπ ὄλους θα έτυχε να της είχε έπαναλάβει το στίχο της τζάζ.

I dread the dawn
When i awak and find you gone.

Ἡ αἶθουσα γέμιζε. Πάνω ἀπὸ τὸν ἀνάλαφρο βόμβο κυρι-
αρχοῦσε ὁ κρότος τῶν σερβιτσιῶν. Μὲ μιὰ διάθεση ἡδονισμοῦ
σῆκωναν τὸ ποτήρι, ἐνῶ κοιτάζονταν κ' οἱ δυὸ στὰ μάτια, καὶ
δρόσιζαν μὲ μιὰ γουλιὰ τὰ χεῖλη. Ἡ συνομιλία σιὴν ἀρχὴ προ-
χωροῦσε πολὺ δύσκολα. Ἐκείνη ἔλεγε πὼς ἦταν γοητευμένη
ἀπὸ τὴν πρώτη ἐμφάνιση τῆς σιὴν ἴδια αὐτὴ σάλα

— Πότε ἦλθατε; τὴ ρώτησε.

— Εἶναι τρεῖς μέρες.

— Καὶ θὰ μείνετε;

— Ἴσως ἓνα μῆνα, ἴσως μιὰ βδομάδα.

Τῆς πρόσφερε τσιγάρο χωρὶς διόλου νὰ ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τὸ
μυστήριο πού ἤθελε νὰ κρύψει μὲ τὴν αἰνιγματικὴ ἀπάντη-
σὴ τῆς. Γύρισε καὶ τὸν εἶδε μ' ἓνα μαραμένο χαμόγελο στὰ
χεῖλη, σὰ ν' ἀποροῦσε μὲ τὴν ποιότητα τοῦ ἀνθρώπου. Τὴν ὥ-
ρα πού χόρευαν τοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ νιώσει ὅλη τὴν
εὐλυγισία τοῦ κορμιοῦ τῆς, μὰ ταυτόχρονα κι ὅλη τὴν τέχνη
τῆς. Γύρω ἀπὸ ἓναν ἄγνωστο βωμὸ φτερούγιζαν ἀκόμα οἱ ἀ-
νέκφραστες ἐπιθυμίες τους. Γυρμένη κατάντικρύ του μὲ ὀλόφω-
το ἀπὸ εὐχαρίστηση τὸ πρόσωπο, τὸν κοίταζε σὰν ν' ἀποκτοῦ-
σε κάθε στιγμή καὶ πῶ ἀκριβῆ συνείδηση τῆς ἀλήθειας πὼς θε-
ωροῦμε πάντα σὰν ἐχθρική κάθε ὑπαρξὴ ὅσο δὲν κατορθώνου-
με νὰ νιώσουμε τὰ θέληγτρά τῆς. Ἐκεῖνος σὲ κάθε στροφή
πρόσεχε τὶς φτιασιδωμένες βλεφαρίδες, τὰ λεπτὰ γεμάτα ἐρω-
τισμὸ χεῖλη τῆς, καὶ χωρὶς νὰ μιλοῦν μάντευαν τοὺς μυστικούς
συλλογισμούς τους σὰ ν' ἀφομοίωναν τὶς αἰσθήσεις τους.

— Θὰ μείνετε μαζί μου ἀπόψε.

Ἔστερ ἀπὸ τὸ «νούμερό» τῆς ἢ διασημότητα αὐτὴ εἶχε
φορέσει τὶς παντοφλές τῆς... Ἦταν ἀπλῶς ἡ Φρέντα καὶ μι-
λοῦσε γιὰ τὸ παρεθὸν τῆς. Ὀλόκληρη ζωὴ. Ἀπὸ πού πήγα-
σε, γιατί ἄρχισεν ἔτσι, μήτε ρώτησε μήτε τὸ ἔμαθε. Οἱ διαφο-
ρες ὀνομασίες ἀπὸ σταθμούς, ἀπὸ λιμάνια, ἀπὸ πόλεις πού
ἀνάφερνε μ' ἓνα θαυμασμό ἢ μ' ἓνα παρενθετικὸ ἀναστεναγ-
μὸ (Πόρτσμουθ, Διέππη, Χάβρη, Ντάντσιγκ, Στοκχόλμη κ' ὕ-
στερα, Ἀτλάντα, Κάνσας σίτυ, Τέξας, Γκάλβεστον, Μεξικό,
Μοντεβίντιο, Μπουένος Ἀἶρες, Παρίσι) τὸν μετὰφερναν σὲ γεω-
γραφικὰ πλάτη καὶ προσπαθοῦσε μέσ' ἀπὸ τὴ διήγησή τῆς νὰ
ζήσει τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ζωῆς τῆς. Δὲν τὸν ἐνδιέφερε παρὰ
ὁ ἄνθρωπος πού χάνονταν σὰ μονάδα μέσα στὸν κόσμου.

Σέρβριε σ' ἓνα κινέζικο ἐστιατόριο πού τὸ κοσμοῦσαν οἱ
στάμπες μὲ τὰ γνωστὰ κάθετα καβαλλιστικά γράμματα. Πο-
τὲ δὲν ξέρει κανεὶς τί λέγουν. Κάποιες ἀφίσεις τοῦ κινηματο-
γράφου πολλαπλασιάζονταν μέσα στοὺς γύρω σκονισμένους
καθρέφτες. Ἡ πελατεία δὲν πολυπρόσεχε τὰ ἴχνη ἀπὸ τὸ λι-
πος πού ἄφηνε στὸ χρωματιστὸ μουσαμᾶ τοῦ τραπεζιοῦ τὸ
βιαστικὸ κυκλικὸ πέρασμα τοῦ πανιοῦ. Ὅλα ἔδειχναν ἐκεῖ τὴ
φτώχεια τῶν μεταναστῶν πού βρίσκονταν σ' ἓνα ἔδαφος ἄξε-
νο, σχεδὸν ἐχθρικό. Ἦταν ἓνας κόσμος πού φυτοζωοῦσε κι ὀ-
μως ἔκρυβε μιὰ μυστικὴ δύναμη. Πίστευε σὲ μιὰ καλύτερη αὐ-
ριο. Ὅπως κι αὐτὴ. Περνοῦσε κοντὰ τους σὰν σκιά. Ἡ παρου-
σία τῆς δὲν προκαλοῦσε κἀν τὴν περιέργεια. Κινδύνευε ν' ἀφο-
μοιωθεῖ μ' αὐτὸ τὸ φασματικὸν κόσμο ἀπὸ τὸν ὅποιο δὲ διατη-
ροῦσε τώρα παρὰ τὴν ἔκφραση τῆς σύγχυσης καὶ τῆς ἀγωνίας.
Κ' ἓνα πρωὶ ἔφυγε μὲ μιὰ μικρὴ βαλίτσα κ' ἓνα μπογαλάκι.
Στάθμευσε σὲ διάφορα λιμάνια μὲ τὴν γκρίζα βορεινὴ ἀτμό-
σφαιρα. Ἀπὸ τὸ παράθυρο τῆς μικρῆς κάμαρης πού κρατοῦ-
σε, ἀντίκρυζε τὸ δάσος τῶν ἰσθμῶν τῶν πλευρισμένων καρα-
βιῶν σὲ παραλίες πού συχνὰ ἐκτείνονται σ' ἓνα μῆκος ἀπὸ χι-
λιόμετρα ὀλόκληρα. Καὶ τὸ βράδυ στὸ μικρὸ μπάρ μὲ τὴ μόνι-
μη νότα τοῦ ἀκορντεόν, μαζεύονταν οἱ ναῦτες πού μιλοῦσαν
γιὰ ὅλες τὶς θάλασσες τοῦ κόσμου.

— Δὲν ξέρω γιατί σὰς τὰ λέω ὅλ' αὐτά;

— Μὲ ρωτᾶτε τάχα γιὰ νὰ σὰς πῶ πὼς μ' εὐχαριστεῖτε;

Θυμήθηκε ὕστερα τὶς γυναῖκες πού, σὰν κι αὐτὴ, ζητοῦ-
σαν ἓνα ἄσυλο. Ἄρκοῦνταν σὲ λίγα ποσοστὰ, καὶ μοιράζονταν
τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες τοῦ κέντρου. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐλά-
χιστα ὑπολογίζεται ἐκεῖ. Τόσο πού, ἀπὸ μιὰν ἀσήμαντη ἀφορ-
μῆ, νὰ ὑπάρχει, κάθε φορὰ, κ' ἓνα ἀνθρώπινο θῦμα. Ἡ μουσι-
κὴ τότε σιωποῦσε γιὰ κόμπωσες βραδυές, ὁ χορὸς ἔπαυε. Ἡ
πελατεία πού κάθονταν στοὺς ξύλινους πάγκους, χαμήλωνε τὸν
τόνο τῆς φωνῆς, ἢ ἔμνεισκε ὥρες σὰν ἀπολιθωμένη κοιτάζον-
τας τὸ ἄπειρο. Δὲν μποροῦσε νὰ ξεχάσει τὶς φοβερὲς φυσιο-
γνωμίες μερικῶν τύπων. Ἐμπνέουν τὸν τρόμο μὲ τὴ σιωπὴ τους,
μὲ τὸ βλέμμα τους πού στράφτει κάτω ἀπὸ τὴ γυρτὴ τραγιά-
σκα. Τοὺς βλέπει ἀκόμα μ' ἓνα τσιγάρο σιὴν ἄκρη τῶν χει-
λιῶν, μὲ τὰ χέρια σιὴν τσέπες τῶν φαρδειῶν πανταλονιῶν, νὰ
ἐλίσσονται φιλόποπτοι ἀνάμεσα στὰ τραπέζια, κ' ὕστερα νὰ

κάθωνται στη γωνιά με το πρόσωπο χωμένο στις δυο παλάμες, ή να μαζεύονται, τρεις-τέσσερες, και να χαρτοπαίζουν ή να συνομωτούν.

Όταν κυκλοφορούσε το απόγευμα στους συνοικιακούς δρόμους και κοίταζε τις ψηλές οικοδομές και τους τρούλους που λόγγιζαν τον ουρανό, θυμούνταν την πατρίδα της. Δεν τη χάρηκε παρά πολύ μικρή. Κ' αισθάνονταν απροσδόκητα ρίγη που τη νοσταλγούσε κι όνειρεύονταν τα μακrunά τοπεία της. Νόμιζε κάποτε πως αποκάλυπτε τα μουσικά της, καθώς με τη φαντασία της εύρισκε κάποιες ομοιότητες στη σειρά των υψικάμινων, στις τεράστιες γέφυρες που άνοιγαν για ν' αφήσουν ελεύθερη τη δίοδο των καραβιών. Από μακrunά μονάχα μπορούσε να παρακολουθεῖ το σιωπηλό ανθρώπινο κύμα που μυρμήκιζε στις μεγάλες άρτηρίες. Είχε πάντα την αίσθηση πως είναι όλες οι φυλές συγκεντρωμένες εκεί, σε μια μάζα που κινείται και πλημμυρίζει τους δρόμους. Μια μάζα πειναλέα, θορυβώδης, γεμάτη φροντίδες. Φωνάζει σά να θέλει να κερδίσει σε μια μέρα τη ζωή μιας εβδομάδας. "Ανθρωποι όμως που σ' έναν ξένο δέ θυμίζουν ούτε ένα όνομα ούτε ένα δεσμό, ούτε ένα προηγούμενο ευχάριστο ή δυσάρεστο, τίποτε που να σ' επιτρέπει να τοποθετήσεις την ποιότητά τους...

Στο τελευταίο τους χορό ο κόσμος αποσύρονταν. Η ώρα και το πιτό της έδωσε τη διάθεση να χαμογελάει στους αγέλους. Μαζί με τους λίγους φανατικούς «τελευταίους» χαιρόνταν τις ελεύθερες χειρονομίες, τα διάφορα συμπλέγματα που επιτρέπει το κέφι κ' ή κατάργηση της έθυμοτυπίας και της αυστηρής συμπεριφοράς. Ίσως να ήταν κ' ή ίδια ή Φρέντα που έδινε το σύνθημα, καθώς στροβιλιζόνταν σ' ένα βάλς, ν' ανοίξουν κ' οι άλλες σαν φτερά τα μπράτσα τους. Οι άντρες με τα δυο χέρια τις κρατούσαν από τη μέση και γύριζαν σά να πετούσαν. "Ενας νεαρός που μόλις κρατιούνταν στα πόδια, προσπαθούσε να στηρίξει το μονόκλ, και δεν πρόφτανε παρά να χειροκροτεί τελευταίος, όταν πιά ξανάρχιζε ο χορός. Μια «προσωπικότητα» έκαιγε ένα χαρτονόμισμα για ν' ανάψει το πούρο της άρτίστας. Κι ο ψηλός κι αύστηρός Έγγλέζος με ακλόνητη την πειθαρχία στις κατευθύνσεις του ρυθμού, απόφευγε

επιδέξια τις συγκρούσεις κ' έλίσσονταν ανάμεσα στα ζεύγη που τον αποθέωναν στο τέλος.

Είχαν απομονωθεί πάλι στο ιδιαίτερο. Η Φρέντα έστρεφε παντού το βλέμμα της σά να ζητούσεν επίμονα να εξαφανίσει από το νοῦ της κάθε έντύπωση και κάθε σκέψη. Κ' εκείνος κοίταζε τη σύντροφό της βραδυά του σά να ήθελε να διατηρήσει τα χαρακτηριστικά της από φόβο μήπως δεν την αναγνώριζεν αύριο. "Αν ήθελαν, σε κάθε ανάλογη στιγμή, να μαντεύσουν την περιφρόνηση που, από μόνη της, έχει για τη γυναίκα ή σκέψη: «άλλη μια άκόμα..» θά ζητούσαν, ποιός ξέρει, ποιό μέτρο για να διατιμήσουν την αξία της προσφοράς τους.

Από κείνη τη στιγμή δεν είχε για κείνον καμιάν αξία αυτό το πλῆσμα. Την ώρα της σιωπής, μέσ' από τη γόνιμη έκσταση, αναζητούσε, αυτός τουλάχιστο, τη μορφή του τραγικού ανθρώπου. Δεν έπαυσε ούτε στιγμή να πιστεύει πως όλη αυτή ή σκηνοθεσία είχε τα χαρακτηριστικά μιας εφήμερης ζωής, πως δεν είχε τη δύναμη να υπολογίζει σε μιάν όποια διάρκειά. Στο τέλος αναλογίζονταν το ψέμα που κρύβουν κι αυτοί άκόμα οι σίχτοι της τζάζ, όσο κι αν τους τραγουδούσε και τους επαναλάμβανε

I dread the dawn
When i awak and find you gone

Θά έμνεισκε σαν ένα δράμα που πρόκειται να εξαφανιστεί από άλλες συγκινήσεις. Στην αύγή, μόλις ένωσε τον έαυτό του μόνο, ή παρουσία της Λ...κυριαρχούσε πάλι μέσα του, με την ίδια έπιβολή που αισθάνονταν την ώρα που την περίμενε.

ΓΙΩΡΓ. ΔΕΛΙΟΣ

ΜΟΝΩΣΗ

Μ' ἄφηνες μόνο
στὴν ἐρημιὰ τῶν σιωπηλῶν μου ὥρῶν,
π' ἀργοδιαβαίνουν, μὲ βαριά
τὰ σάνταλα πατώντας
μέσ στὴν ψυχὴ μου!..

Μ' ἄφηνες μόνο...
μὰ ποιὸς μπορεῖ νὰ θραύσει
τοὺς μαγικοὺς τριγύρω μου κατ' ἑφέτες
ποὺ μέσα τους πλανιέται,
παραδεισένιον ὄραμα, ἢ μορφὴ σου ;

Μ' ἄφηνες μόνο...
μὰ μέσ σὰ βάρη τῆς νυχτὸς μου ὀρθρίζουν
τῶν γέλοιων σου οἱ ἀνταύγειες
κ' εἶσαι παντοῦ, σὰ μελωδία,
σὰν ἓνα μῦθο διαχυμένο...
κ' εἶσαι τοῦ πόνου μου ὁ λυγμὸς,
τοῦ πόθου μου ἡ ἀνάσα,
ρυθμὸς τοῦ αἵματός μου, καὶ τῆς ψυχῆς μου
ὁ μυστικὸς παλμὸς...

Μ' ἄφηνες μόνο...
κ' ἔχεις τὰ μάτια μου γιομίσει,
τὴν ἀκοή μου ἐσὺ μονάχα ὀρίζεις·
μὰ μέσ' ἀπὸ τὰ δάχτυλά μου ἀχνογλιστρᾷς
ἀφανστὴ νότα, ἀνέστη φλόγα...
καὶ σφίγγει τοῦ κενοῦ τὸ παγερὸ
κορμὶ ἢ λαχτάρα μου νὰ τὸ ζεστάνῃ
μέσ σὲ μιὰν ἐξαλλὴ ἀγκαλιά!..

Μ' ἄφηνες μόνο
σὲ μέθη πνιγερὴ ἀπὸ ἴχνη ρόδων...
τοῦ γυρισμοῦ τ' ἄσπρα κοιλώματα
πότε θὰ σχίσουν, ἐκεῖ πέρα, πότε,
τοῦ ὀρίζοντα τὴν ἀδυσώπητη γραμμὴ ;
στοῦ μῶλου τὸ γρανίτη,
μ' ἄφευχτους κρίκους, θὰ κρεμάσω
ὅλα τὰ σκάφη ποὺ σαλπάρουν, θὰ καρφώσω
τ' ἀμείλιχτα φτερὰ τ' Ἀνέμου!...

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

Oscar Wilde

SANTA DECCA

Ἔχουν πεθάνει κ' οἱ θεοὶ· καὶ τώρα σὴν Παλλάδα,
τὴ γκριζομάτα, τῆς ἐλπίδος δὲ φέρνουμε στεφάνια!
Ὁ Πλούτος, γυιὸς τῆς Δήμητρας, πειὰ δέσμες δὲν κραταί,
τὸ μεσημέρι ἀκοῦγονται νὰ τραγουδοῦν ποιμένες
ἀμέριμνοι τώρα, γιατί ὁ Πὰν ἔχει πεθάνει,
κι ὅλα τὰ λάγνα ἐτέλειωσαν ἐρωτικὰ μεθύσια·
ὁ νέος Ὑλᾶς δὲ ζητᾷ τὴς βρύσες καθὼς πρῶτα·
ὁ Μέγας Πὰν ἐπέθανε κ' ὁ γυιὸς πειὰ τῆς Παρθένου
ἔγινε τώρα Βασιλιάς. Κι ὅμως μπορεῖ καὶ νᾶναι
κάποιος θεὸς σὴν νῆσο αὐτή, κρυμμένος σὲ ἀσφοδῆλι,
καὶ τὸ πικρὸ τῆς θύμησης ἀναμασάει φροῦτο.
Ἄχ. Ἐρωτα! ἂν ἀληθινὸν ἦταν αὐτὸ ποὺ λέω,
ἐμεῖς νὰ διασκεδάσουμε θᾶπρεπε τὴν ὀργή του·
ἀλλά, γιὰ δέξ, σαλεύονται τὰ φύλλα : ἴσως προβάλλῃ!

Κέρκυρα

(Μετάφρ.) ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΛΕΥΚΗΣ

ΔΕΚΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΣΕ ΜΙΑ ΣΤΕΝΗ ΠΑΡΟΔΟ

‘Από την ώρα που ήθλιβερή είδηση είχε διαδοθή στη στενή πάροδο, που βρισκόταν πλάι στα δικαστήρια, με τα μικρά, πολύ μικρά γραφεία, όλα τα κορίτσια είχαν αναστατωθή. Δέ μπορούσαν να συνεχίσουν τη δουλειά τους. ‘Αφηναν με μιὰ πρόχειρη δικαιολογία τις γραφομηχανές, τα αντίγραφα, τα συμβόλαια στη μέση, κι έτρεχαν στο διπλανό γραφείο, στο αντικρυνό, παντού να έβρισκαν ή μιὰ τήν άλλη, και μιλούσαν, μιλούσαν για τὸ ἀπίστευτο αὐτὸ νέο, που εἶχε σκάσει σὰν μπόμπα μέσα σ’ αὐτὸ τὸ στενοσόκακο...

Οἱ δικηγόροι που μπαινόβγαιναν, οἱ δικαστικοὶ κλητῆρες, οἱ πελάτες που εἶχαν συνειθίσει τὴν καθημερινὴ ὁμοία ὄψη, τῆς στενῆς αὐτῆς παρόδου, δὲν ἤξεραν ποῦ ν’ ἀποδώσουν τὴν κρυφὴ ἐτούτη κίνηση τῶν κοριτσιῶν, τὰ τρεχάματα καὶ τὰ κρυφομίληματα τους....

‘Ωρισμένως ἡ ζωὴ δὲν ἦταν ἔτσι ἐκεῖ μέσα τις ἄλλες μέρες. Εἶχε κίνηση βέβαια, καὶ μεγάλη, ἀφοῦ βρισκόντουσαν αὐτοῦ δεκαπέντε περίπου μικρὰ γραφεία, ἴσα-ἴσα που χωροῦσαν ἓνα τραπεζάκι, μιὰ γραφομηχανή καὶ δυὸ-τρεις καρέκλες, που τὰ περισσότερα δὲν εἶχαν ἄλλο σκοπὸ ἀπὸ τοῦ νὰ βγάξουν ἀντίγραφα, ἀντίγραφα συμβολαίων, ἀποφάσεων, συμφωνητικῶν, τέσσερα-πέντε ἦταν μερικῶν δικηγόρων που δὲν εἶχαν πολλές δουλειές, ἀλλὰ που ἔτρεχαν στὰ δικαστήρια στὸ πλάι, καὶ κυνηγοῦσαν πελάτες, δυὸ ἦταν γραφεία δικαστικῶν κλητῆρων, τὰ ἄλλα δυὸ γραφεία παραγγελιοδόχων καὶ μεσιτῶν, που πολεμοῦσαν νὰ ζήσουν ἀπὸ τὸ νοίκιασμα ἢ τὴν πούληση κανενὸς σπιτιοῦ...

‘Η κίνηση αὐτὴ ὁμως, δὲν εἶχε καμμιά σχέση με τὴν ἀναστάτωση τῆς ἡμέρας ἐκείνης. ‘Απὸ τὰ τζάμια ἔβλεπε κανεὶς τὰ κορίτσια που δουλεύαν μπροστὰ στὴ γραφομηχανή, προσε-

χτικὰ καὶ γρήγορα ἢ σκυμμένα, ἔγραφαν κι ἄλλοι ὑπαγόρευαν, ἢ ἦταν καθισμένα στὴν καρέκλα καὶ κοιτοῦσαν πρόσχαρα ἢ σκεφτικὰ ἔξω, χαιρετοῦσαν τοὺς γνωστούς τους με κάποιον χαμόγελο ἢ τοὺς μιλοῦσαν μ’ ἐνδιαφέρο...

— Καλημέρα κύριε Κώστα.. Πῶς εἶσθε; ‘Η κυρία σας εἶναι καλά;.. ‘Ενῶ τώρα ἦταν διαφορετικὰ τὰ πράματα. Τὰ κορίτσια ξεπερνοῦσαν τὰ δέκα (... ἢ Ρίτα, ἢ Καίτη, ἢ Βασούλα, ἢ Πόπη, ἢ Ροδίτσα....) εἶχαν ἀλαγμένη ὄψη. ‘Αλλὰ μιλοῦσαν σιγανά, ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα κάποιου γραφείου, κ’ εἶχαν μιὰ σοβαρὴ ἔκφραση στὸ πρόσωπό τους, ἄλλα ἦταν σκεφτικὰ, μελαγχολικὰ μπροστὰ στὸ γραφεῖο τους, τὰ ἄλλα δούλευαν ἀφηρημένα στὴ γραφομηχανή...

Οἱ προϊστάμενοί τους ἔδειχναν ξεχωριστὴ στεναχώρια. ‘Αλλοὶ φώναζαν στὰ κορίτσια τους νὰ ξαναμποῦν μέσα, νὰ τελειώσουν τὸ συμφωνητικὸ, ἢ τὸ ἀποδεικτικὸ που τῶχαν ἀφήσει στὴ μέση, καὶ μερικοὶ εἶχαν κατακκοκινήσει ἀπ τὸ θυμὸ τους γιατί εἶχαν βρεῖ, ἓνα σωρὸ λάθη, παραλείψει στὰ ἀντίγραφα.

— Δὲν εἶνε δουλειὰ αὐτὴ... Χάσατε τὸ μυαλό σας σήμερα... ‘Ενας φώναζε ἔτσι, ἄλλοι φώναζαν διαφορετικὰ. Τὰ προσωπάκια τῶν κοριτσιῶν σκυθρόπαζαν περισσότερο, καὶ ἡ φωνὴ τους ἔβγαινε δειλὴ...

Τόλεγαν καὶ δὲ τὸ πίστευαν... ‘Η Λιζίτσα, τὸ μελαγχολικὸ ἐκεῖνο κορίτσι με τὰ καστανὰ μάτια, που δούλευε στὸ γραφεῖο τοῦ ‘Αρμένη, τοῦ παραγγελιοδόχου που βρισκόταν στὸ βάθος τῆς παρόδου, εἶχε ξεψυχίσει τὴν αὐγὴ στὸ Δημοτικὸ Νοσοκομεῖο. Εἶχε πάρει ἀπὸ τὸ βράδυ, κρυφὰ ἀπὸ τὴν χαροκαμένη μάννα τῆς δηλητήριο, κι εἶχε κουβαληθῆ ἐκεῖ ὅταν πιὰ σπαρταροῦσε ἀπὸ τοὺς πόνους...

‘Η εἶδηση, εἶχε φτάσει ξαφνικὰ στὴ στενὴ πάροδο. Τῷμαθε πρώτη ἡ Βασούλα που εἶχε περάσει ἀπ τὸ σπῆτι της—ἔμεναν στὴν ἴδια γειτονιά—γὰ νὰ τὴν πάρει νῆρθουε μαζί στὸ γραφεῖο τους, ὅπως γινότανε πάντα. ‘Υστερα ὁ προϊστάμενός της, ἐκεῖνος ὁ παραγγελιοδόχος, ὁ ‘Αρμένης με τὸ βλογοκομμένο μαυριδερὸ πρόσωπο, κι ἔπειτα τ’ ἄλλα τὰ κορίτσια που εἶχαν πάει ἀνίδεα στὴ δουλειὰ τους...

Μερικὰ ἔτρεξαν στὸ Νοσοκομεῖο. Εἶδαν τὴ Λιζίτσα ξαπλωμένη πάνω σ’ ἓνα τραπέζι κατὰ χλωμῆ, με τὰ χεῖλη πρισιμένα, γεμάτα ἀφροὺς ἀκόμη, καὶ τὸ πρόσωπο συσπασμένο ἀπὸ

μιὰ φοβερή έκφραση οδύνης, είδαν τή μάνα της πού έκλαιγε και χτυπιόταν, τόν άδερφό της, τόν Νικολό πού δούλευε τορναδόρος σέ κάποιο έργοστάσιο, και γύρισαν κι είπαν σ' άλλα πού είχιν ταραχτεί, από τόν ξαφνικό νέο, από όλες έτούτες τίς λεπτομέρειες...

Δέν τόν περίμεναν αυτό τόν πρᾶμα. "Όχι, τόν πίστευαν, πώς θά γινόταν.. Τόχε πῆ ή Ροδίτσα, τόν ξανθόμαλλο έκείνο κορίτσι τού τρίτου στήν άριστερή πλευρά γραφείου άντιγράφων, τήν προηγούμενη βραδυά πού ή Λιζίτσα δέ βρισκότανε μαζί τους, και πού τραβούσαν όλες μαζί—όπως γινότανε κάθε βράδυ σάν τελείωνε ή δουλειά τους—για τά σπίτια τους... Ήταν περισσότερο οκεφτική από τίς άλλες μέρες. Δέν είχε καμμιά όρεξη, κανένα κέφι, και ποῦ και ποῦ αναστέναζε βαθειά σάν κάτι νά βάραινε τήν ψυχή της... Τ' άλλα τά κορίτσια πού ήξεραν ότι υπέφερε, ότι δέ μπορούσε νά συνέλθη άπ τή στιγμή—δέν είχιν περάσει τρείς μέρες—πού ό Γαλάνης, έκείνος ό ξανθός νέος πού δούλευε στό κατάστημα ύφασμάτων τού Γιακουμάτου, τήν είχε έγκαταλείψει κι είχε άρραβωνιαστεί κάποιαν άλλη άνεψιά τού προϊσταμένου του μ' ένα σπιτάκι και μερικά μετρητά, τής μιλούσαν, τής έλεγαν ένα σωρό λόγια και προσπαθούσαν νά τήν κάνουν νά στρέψει άλλοῦ τή σκέψη της...

Έκείνη όμως τίς κοιτούσε μ' ένα σβυσμένο βλέμμα, έλεγε δυό-τρείς λέξεις, χαμογελοῦσε μέ πολύ κόπο, κι ύστερα πάλι αναστέναζε, αναστέναζε βαθειά, πολύ βαθειά, και κοιτούσε κάπου άφηρημένα...

— Δέν πρέπει, Λιζίτσα, νά πικρένεσαι και νά χολοσκᾶς... Εί-σαι νέα ώμορφη, και θά βρεθοῦν άλλοι καλλίτεροι του, νά σέ αγαπήσουν...

Ή Λιζίτσα όταν άκουγε αυτά, έκανε μιὰ στενάχωρη κίνηση, προσπαθούσε ν' αλλάξει όψη, και επέμενε ότι «άλλες έγνωιες τή βασάνιζαν, κάτι σχετικό μέ τόν σπιτί της, κι' όχι ή άπονη στάση τού Γαλάνη πού φάνηκε άνάξιος στό μάτια της». Ός τόσο τόξεραν όλα τά κορίτσια τής στενής παρόδου, τόξεραν, κι' άς πολεμούσε έκείνη νά τούς τόν κρύψει...

Ή Λιζίτσα δούλευε έφτά χρόνια μπροστά στή γραφομηχανή. Είχε πεθάνη ό πατέρας της, τόν σπιτί δέ τά έβγαζε πέρα, παράτησε τότε τίς σπουδές της, κι από τόν σκολειό βρέθηκε στό γραφείο...

Στήν άρχή, ή μεταβολή αυτή, τήν εύχαρίστησε. Νόμιζε πώς είχε κερδίσει κάποιά άνεξαρτησία στή ζωή της, πώς δέν ήταν πιά ένα περιττό πλάσμα τού σπιτιού. Ένωιωθε ιδιαίτερη χαρά πού πρόσφερε τή βοήθειά της στή μητέρα της, και στό μικρότερο της άδερφό—τότε αυτός έμάθαινε τήν τέχνη σ' ένα μηχανουργείο, κι' έπαιρνε λιγοστά λεφτά—και κουβαλούσε στους δικούς της μέ καμάρι τόν μιστό της...

Ύστερα όμως τά πράματα άλλαζαν. Τά χρόνια περνούσαν. Ή Λιζίτσα—έτσι τήν έλεγαν χαϊδευτικά—βαριέστηκε. Δέν άρκοῦσε ή δουλειά της, ποῦταν άρκετά κουραστική, έπρεπε και νά υποκρίνεται, ν' άκούει δήθε μ' ένδιαφέρον τά λόγια τού ενός και τού άλλου, νά χαμογελάει στους πελάτες, νά υπομονεύει στό πειράγματά τους, νά αφήνει νά τής πιάνουν τόν χέρι, νά τής χαϊδεῦουν μέ τρόπο τά μαλλιά, και νά τής κλείνουν τόν μάτι, νά τής ζητούνε νά πάει στό ραντεβού της, ν' άκούει τίς βρισιές τού προϊστάμενου της, πότε γιατί έγινε ένα λάθος σέ κάποιο έγγραφο, πότε γιατί δέν είχε δουλειές, και πότε γιατί είχε τά νεῦρα του και ξεσπούσε, σ' αυτήν, σ' αυτήν πού έτρεχε «άλλοῦ τόν μιαλό της,» πού είχε τόν «νοῦ της στό ραντεβού» και στό «γλυκόλογα» κι' είχε συχαθῆ πιά αυτές τίς ιστορίες, και λαχταρούσε νά βρῆ τήν λευτεριά της, πο-θοῦσε νά δημιουργήση μιὰ δικιά της ζωή...

Όνειρεύόταν λοιπόν κάποιον πού θά αισθανότανε τόν καῦμό της, πού θά θλιβόταν για τά βάσανά της, πού θά τήν αγαπούσε και θά τήν έπαιρνε κοντά του νά ζήσημιάν άλλη ζωή... Έτσι όταν παρουσιάστηκε ό Γαλάνης, ή Λιζίτσα ήταν έτοιμη νά τόν δεχτῆ. "Όχι γιατί δέν είχιν παρουσιασθῆ άλλοι, αλλά γιατί τής φαινόταν πώς έκείνος πού τήν είχε δη μιὰ μέρα στό κατάστημα τού Γιακουμάτου, τήν ώρα πού ψώνιζε ένα φόρεμα, ήταν άλλοιῶτικος, δέν ήταν όπως οι άλλοι πού τής έλεγαν διάφορα λόγια γιά νά τήν παραπλανήσουν και νά περάσουν μαζί τίς λίγες έφήμερες έρωτικές στιγμές...

Από τότε ή Λιζίτσα ήταν χαρούμενη. Κουβέντιαζε για τόν Γαλάνη στό άλλα κορίτσια τής στενής παρόδου, τόν βράδυ πού σκολνοῦσαν και πήγαιναν όλα μαζί στό σπίτια τους, κι ή φωνούλα της έβγαине εύχαριστημένη...

— Θά μέ πάρει σέ δυό μήνες, και θά φύγει άπ τόν γραφείο. Θά πιάσουμε δυό καμαρούλες, ένα καλό σπιτάκι σέ μιὰ καλή

γειτονιά και θά ζοῦμε ὡμορφα και χαρούμενα...

Τ' ἄλλα τὰ κορίτσια πότε γελοῦσαν, και πότε τὴν ἀγκά-
λιαζαν ἀνοιχτόκαρδα, και τῆς μιλοῦσαν ὄλο ἐνδιαφέρον για τὰ
σχέδιά της...

— Νά τὸ πῆς ξαφνικά τοῦ Ἄρμένη, νά δοῦμε τὴν ὄψη ποῦ θά
πάρουνε τὰ μούτρα του...

"Ἄλλοτε πάλι σώπαιναν ράθυμα, και συλλογισμένα. Θ'
ἤθελαν κι ἐκεῖνα ν' ἄφηναν τὶς γραφομηχανές, τὸ στενὸ γρα-
φεῖο μὲ τὶς ἀτέλειωτες ὄρες και τὴν ἀνυπόφορη πλήξη του. Νά
παύαν νά ἔβλεπαν τὰ ἴδια πρόσωπα, ν' ἄκουγαν τὶς ἴδιες ὑπο-
θέσεις, νά φιάχναν τὰ ἴδια ἀντίγραφα, και νάφευγαν ἀπὸ κεῖ
μέσα, νά ξανάσαιναν...

Ποθοῦσαν κι ἐκεῖνες νάβρισκαν ἕναν ἄνθρωπο, ἕναν νό-
στιμο νέο, μὲ πλούσια καρδιά ποῦ νά τὶς ἀγαποῦσε, και ποῦ νά
τὶς ἔπαιρνε κοντὰ του, και νά τὶς χάριζε τὴν ἀληθινὴ ζωή...

Δὲν τὸ περίμεναν λοιπὸν αὐτὸ τὸ κακό. "Ὅχι, τὸ περίμε-
ναν.. Τοῦς τῶχε πῆ ἡ Ροδίτσα, τὴν προηγούμενη βραδυὰ ποῦ ἡ
Λιζίτσα δὲν εἶχε πάει μαζύ τους, ἀλλ' εἶχε φύγει μὲ κάποια
πρόφαση πρωτίτερα ἀπ τὸ γραφεῖο της, και τοῦς εἶχε χαιρε-
τήσει βιαστικά, και μὲ μιὰ παράξενη ἔκφραση στὰ μάτια...

— Φοβάμαι πολύ. Ἡ Λιζίτσα τῶχει πάρει κατάκαρδα...

Σάμπως νά μὴ τῶχαν πρωτακούση, σάμπως νά τῶχαν σκε-
φτῆ ὄλες μαζύ, κι ἡ καθεμιὰ ξεχωριστά, σὰ νάχαν πάρει ἡ κάθε
μιὰ τὴ θέση τῆς Λιζίτσας και νά τὸ θεωροῦσαν φυσικό, δὲν ἔδει-
ξαν καμμιά ξεχωριστὴ ταραχή, ὅταν ἀκούσαν τὰ λόγια αὐτὰ
και συνέχισαν τὸ δρόμο τους βυθισμένες στὴ σκέψη τους...

Μὰ ὅταν ἔμαθαν τὸ ξαφνικὸ νέο, ὅταν ἄκουσαν πὼς ἡ Λι-
ζίτσα εἶχε πραγματοποιήσει τὴν ἀπόφασή της, τάχασαν, κόπη-
καν τὰ γόνατά τους, θόλωσε τὸ βλέμμα τους και μιὰ χλωμάδα
ἀπλώθηκε στὸ πρόσωπό τους...

— "Ὡστε λοιπὸν...

Ἡ Λιζίτσα εἶχε ξεψυχίσει στὸ Νοσοκομεῖο. Τὸ γραφεῖο της
ἦταν ἀδειανό. Ὁ προϊστάμενός της νευριασμένος γιατί ἡ δου-
λειὰ τοῦχε μείνη στὴ μέση, ἔτρεχε ἀπάνω-κάτω στὴ στενὴ
πάροδο κι ἀπ τὰ χεῖλη του, δὲν ἔπαιρνε μιλιὰ... Ὁ Γαλάνης σὲ
λίγο θά παντρευόταν. Ἡ στενὴ πάροδο θά ξανάπαιρνε τὴ συνη-
θισμένη της ὄψη. Τὰ ἴδια πρόσωπα θά μπαινόβγαῖναν στὰ γρα-
φεῖα. Οἱ πελάτες βιαστικοί, θά ζητοῦσαν τ' ἀντίγραφα. Οἱ γρα-

φομηχανές θά δούλευαν ἀράδα. Ὁ ρυθμικὸς κρότος της θ'
ἀντηχοῦσε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ὡς τὴν ἄλλη. "Ένας θά παζάρευε
δυνατὰ τὴν πούληση ἑνὸς σπιτιοῦ, κάποιοι ἄλλοι θά προσπα-
θοῦσε νά καταικήσει τοὺς δισταγμοὺς ἑνὸς ἀναποφάσιστου πε-
λάτη του (... Μὰ τὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ μου, κύριε.. δὲν ἔχετε δι-
κηρ. Τὸ καλλοντικό ποῦ σὰς δίνω θά κάνη ξόδεψη στὴν ἑπαρ-
χία σας....) και μερικοὶ θά ὑπογόρευαν...

... Ἄνατολικῶς μὲν συνορεύεται
ὑπὸ τῆς μάνδρας Καλυψοῦς, δυτικῶς
δὲ ὑπὸ τῆς οἰκίας τοῦ Δημ. Ρουλάνη.
Πρώτη προσφορὰ ὀρίζεται τὸ ποσοῦν
τῶν τριάκοντα χιλιάδων (ἀριθμητικῶς
30.000) δραχμῶν, καί...

"Ένα κατάμαυρο σύννεφο νόμιζε κανεὶς πὼς εἶχε περάσει
κι εἶχε κατακαθήσει πάνω στὴ στενὴ πάροδο μὲ τὰ μικρά, πο-
λὸ μικρά της, τὰ γραφεῖα. Τὰ κορίτσια βουβά, ἀμίλητα, δὲν
εἶχαν καμμιάν ὄρεξη για δουλειὰ. Οἱ γραφομηχανές δούλευαν
ἀργά, κι ἄταχτα. Κάποιος δικηγόρος σκυλλόβριζε τὸ κορίτσι
τοῦ ἀντικρυνοῦ γραφείου. Εἶχε γεμίσει λάθη μιὰν ἀγωγή του.
Οἱ ἄλλες (ἡ Ροδίτσα, ἡ Καιτούλα, ἡ Βασούλα, ἡ Πόπη...) ἔμει-
ναν συλλογισμένες...

.... Θά μὲ πάρει σὲ δυὸ μῆνες, και θά φύγω ἀπ τὸ γρα-
φεῖο. Θά τὸ ποῦμε ξαφνικά στὸν Ἄρμένη, και θά ἰδοῦμε τὴν
ὄψη ποῦ θά πάρουνε τὰ μούτρα του....

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΕΒΑΝΤΑΣ

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΥΠΟΘΗΚΑΙ

(Απόσπασμα από την εισαγωγή
του βίου του "Αγιδος).

‘Ο Ίξιων άντις νά κοιμηθῆ μέ τήν “Ηρα γελάστηκε και κοιμήθηκε μέ τῆ Νεφέλη, κι’ ἔτσι γεννήθηκαν οἱ Κένταυροι.

Δέν ἔχουν ἄδικο, οὔτε σκέπτονται ἄσχημα, μερικοὶ πού νομίζουν πῶς ὁ μῦθος αὐτός ἔγινε γιά τούς φιλόδοξους. Γιατί κι αὐτοὶ πέρνοντας στήν ἀγκαλιά τους τῆ δόξα, σάν κάποιος εἶδωλο τῆς ἀρετῆς, δέν κάνουν τίποτα εἰλικρινές και ἀναγνωρισμένο γιά τίμιος, μόνο πολλά νόθα και ἀνακατωμένα πράγματα. Σπρώχνονται πότε σέ τούτη και πότε σέ κείνη τήν κατεύθυνση και γίνονται δοῦλοι τοῦ φθόνου και τῶν παθῶν. Οἱ ποιμένες τοῦ Σοφοκλέους λένε γιά τὰ ποιμνιά τους:

‘Αφέντες τί κι’ ἄν εἴμαστε; σκλάβοι τοῦ κοπαδιοῦ μας, και στή βουβῆ του θέληση, ἀνάγκη νά ὑπακοῦμε ‘».

Αὐτό ἀκριβῶς παθαίνουν, ὅσοι πολιτεύονται σύμφωνα μέ τίς ἐπιθυμίες και τούς πόθους τῶν ὄχλων. Γίνονται δοῦλοι τους και τούς ἀκολουθοῦν, γιά νά ὀνομασθοῦν ἄρχοντες και ὀδηγοὶ τοῦ λαοῦ.

Κι ὅπως ὁ τιμονιέρης, ἄν και βλέπη πρὶν ἀπό τόν καπετάνιο ὅ,τι πέφτει στό δρόμο τοῦ караβιοῦ, ὅμως γιά τόν καπετάνιο τό βλέπει και ὅ,τι τοῦ προστάξει ἐκεῖνος κάνει, ἔτσι κι αὐτοὶ πού πολιτεύονται και κυνηγοῦν τῆ δόξα, εἶναι ὑπηρέτες τοῦ πλήθους, κι ἔχουν μόνο τό ὄνομα τοῦ ἄρχοντος.

‘Οποῖος εἶναι ξετελειωμένος στήν ἀρετή δέν ἔχει καθόλου ἀνάγκη τῆ δόξα. Γι’ αὐτό φτάνει ὅση χρειάζεται γιά νά ἀποχτήσῃ τήν ἐμπιστοσύνη, πού ὁ θά τοῦ διευκολύνῃ τῆ δράση. Ἐνόσος ὅμως εἶναι κανείς νέος και φιλόδοξος μπορούμε νά τοῦ

ἐπιτρέψωμε νά καυχηθῆ γιά ὁμορφες πράξεις και νά ὑψωθῆ μέ κάποια δόξα. Γιατί σ’ αὐτή τήν ἡλικία φυτρώνουν μέσα στήν ψυχή οἱ ἀρετές και πετοῦν βλαστούς, και ὅπως λέει ὁ Θεόφραστος, ὁ ἔπαινος τῶν ἄλλων κάνει πῶς σταθερό και βέβαιο ἐκεῖνο πού κατορθώνουν. Ὁ ἐνθουσιασμός πάλι και ἡ συνείδηση τῆς δυνάμεως των σπρώχνει τίς ἀρετές νά δειχτοῦν πῶς μεγάλες στό μέλλον. Ἡ ὑπερβολή ὅμως, ἐπικίνδυνη σέ ὅλα, εἶναι καταστρεπτική στίς πολιτικές φιλοδοξίες. Γιατί ἐκείνους πού πέρνουν στά χέρια τους μεγάλη ἐξουσία τούς ρίχνει σέ χεροπιαστή μανία και παραφροσύνη, ἅμα δέ δέχονται πῶς ὅ,τι εἶναι καλό εἶναι και ἔνδοξο, μόνο πιστεύουν πῶς ὅ,τι εἶναι ἔνδοξο εἶναι και καλό. Πρέπει νά λέμε στό λαό ἐκεῖνο πού εἶπεν ὁ Φωκίων στόν Ἀντίπατρο, ἢ κάτι παρόμοιο. “Ὅταν ὁ Ἀντίπατρος τοῦ ζήτησε κάτι πού δέν ἦταν καλό, αὐτός τοῦπε «δέν μπορείς νά χέσῃς τό Φωκίωνα και φίλο και κόλακα». Ἐστ’ και μεῖς πρέπει νά λέμε στό λαό: «δέν μπορείτε τόν ἴδιον ἄνθρωπο νά τόν ἔχετε και ἄρχοντα και ὑπηρέτη σας». Γιατί ἀλλιῶς συμβαίνει ὅ,τι και μέ τό φίδι, πού, ὅπως τό λέει τό παραμῦθι, ἡ οὐρά του ἔκαμεν ἐπανάσταση κατά τῆς κεφαλῆς και ζητοῦσε νά ὀδηγᾷ και αὐτή μέ τῆ σειρά και ὄχι νά ἀκλουθᾷ πάντα. Ὅταν ὅμως πῆρε τήν ἡγεμονία, και τόν ἑαυτοῦ της τόν περιποιήθηκεν ἄσχημα, ἀφοῦ τραβοῦσε χωρίς μυαλό, και τήν κεφαλή, ἀναγκασμένην παρά φύσιν νά ἀκλουθᾷ τυφλά και κουφά μέλη, τήν κατατσάκισεν.

Αὐτό βλέπουμε νά τό παθαίνουν πολλοὶ ἀπό ἑκείνους, πού μόνο σκοπό τῆς πολιτικῆς τους ἔχουν νά εὐχαριστοῦν τὰ πλήθη. Γιατί, μιά πού ἔδεσαν τόν ἑαυτοῦ τους μέ ὄχλους πού τραβοῦν ὅπως τύχη, δέν μποροῦν ὕστερα, οὔτε νά τούς διορθώσουν, οὔτε νά ἀναχαιτίσουν τήν ἀταξία....

Μετάφρ. Β. ΤΑΤΑΚΗ

1) Ἀπό τραγωδία πού δέ σώθηκε. ἴσως τούς «Ποιμένας».

ΗΛΙΟΤΡΟΠΙΟ

Στό ανατολικό απόμερο του κήπου μου ανθούνε τριανταφυλλίες. Όλη την ημέρα χαίρουνται τον ήλιο κι όταν βραδυάση ζαρώνουν μέσα στη νύχτα. Από την κόχη τους δε βλέπουν παρά τον κισσό, τον καταπράσινο κισσό άντικρύ τους, μα δε άπεικάζουν τίποτα από την περιέργειά του, που σκαρφαλώνει στο ύψος του περιβόλου και θωράει πίσω στο στενορρόμι τη λιπή και άργοδιαβαίνουσα ζωή αυτής της ώρας. Τα τριαντάφυλλα είναι εύτυχισμένα στη μόνωσή τους, γιατί ποτέ δε φαντάστηκαν, πώς υπάρχει στον κόσμο κάτι σαν τις τρικυμίες της θάλασσας τις γεμάτες πάθος, κάτι σαν τα βουνά με την πέτρινη αναλγησία—κάτι σαν τη βαρειά κατάρα, το μυαλό του ανθρώπου. Και ποτέ δε θα γνωρίσουν τίποτ' άλλο από την άγωνία του σκότους κι από την έλπίδα, την ανάγκη, τη μέθη του φωτός. Κάποιο πρωί μεθυσμένα από ήλιο θα πεθάνουν, όμως θα είναι εύτυχισμένα για όσα λίγα γνώρισαν, εύδαιμονα μέσα στην άγνοιά τους την κλεισμένη μέσα στον ύψηλό περίβολο του κήπου.

Κ' έγώ αναπνέω και ζω τον κλειστόν ορίζοντα αυτής της μεγάλης πολιτείας. Μακαρίζω τα άφελη ρόδα, που κρυφοζούν γύρω μου, είμαι όμως ίσως πιό πολύ ό κισσός που έρπύζει και σκαρφαλώνει και θέλει να δη. Νά καταλάβω δε μπορώ, πόσο είμαι δεμένος με τη γή μου, στην απόμερη κρυφή αυτή γωνιά του κόσμου. Και φουντώνει μέσα μου ή περηφάνεια, ότι γνωρίζω τι είναι πέρα από τον περίβολό μου...

Μά σήμερα δεν άκούω από μέσα μου πάρα την ανάγκη από φως. Τόσο είναι άπλη, είναι ελάχιστη ή ζωή μου τις στιγμές αυτές. Πόσες φορές ζούμε μ' αυτό το ελάχιστο του έαυτού μας...

Π άντοτε δίψασα να βγώ από τον έαυτό μου και να πρα-

γματοποιήσω όσες μου είναι μπορετό μορφές ύπάρξεως, να γίνω κάτι άλλο, πάντα κάτι άλλο. Υπάρχει ένας τύπος ανθρώπου που έχει όλες τις δυνατότητες να πολλαπλασιάση το ύποκείμενό του σε χίλιες μορφές, να ζήση μέσα στις μορφές των δημιουργημάτων του, να έξαντλήση εκεί τα πάθη και τις χαρές του, εκείνα τα πάθη και τις χαρές που στην άτομική ζωή του είναι αδύνατο να δοκιμάση—ό βουλητικός άνθρωπος έν τείνει την άτομική του ύπαρξη, ό λογοτεχνικός την πολλαπλασιάζει. Σήμερα ώστόσο θέλω να μείνω μέσα στον έαυτό μου—πόσο ελάχιστο μέρος των πιθανοτήτων μας είμαστε ήμεις οι ίδιοι!—και να ζήσω την άπλη και ελάχιστη ζωή που αισθάνομαι μέσα μου, «τόση όση άνασαίνει σ' ένα ρόδο» να ζήσω την ανάγκη του φωτός...

ΔΕΙΛΙΝΟ

Μόνος είμαι άπόψε σ' αυτό το τραπέζι του παραλιακού καφενείου. Κάτω από τα πόδια μου άρχίζει ή θάλασσα—χάνεται βαθιά εκεί στον άβέβαιο ορίζοντα. Γύρω μου βλέπω τούς ανθρώπους σαν έγχρωμες σκιές που άκινητούν ή σαλεύουν. Τα λόγια τους είν' ένα σούσουρρο άδιάφορο στην άκοή μου. Διακρίνω πώς ρωτούν τα βλέμματα των άνδρων και άπαντούν οί γυναίκες με τη στάση του σώματος. Τα λόγια τους φεύγουν ίσως από τό στόμα τυχαία, όμως άνάμεσα στο βλέμμα τους και στα λυγίσματα του κορμιού ύπάρχει μιá αναμφισβήτητα άποτελεσματική συνεννόηση. Sic saepe hominibus... Γυρίζω τις πλάτες. Αυτές όλες οί έντυπώσεις μου είναι σαν μιá άλλη ώρας γεννήματα. Θωρώ και γελώ με ξένα χείλη...

Ό έσπερος λάμπει μονάχος μέσα στη γαλάζια ειλικρίνεια τούρανο. Ό ήλιος πήγε να φωτίση άλλους τόπους. Φαίνεται μονάχα ή κίτρινη παργφή της βασιλικής του πορφύρας, που όλοένα άποσύρεται στα χάη. Η άνάκληση είναι αδύνατη. Η δύση είναι μιá μοιραία ώρα. Τό ξαίρω και γι' αυτό δυναμώνει μέσα μου ή νοσταλγία του φωτός...

Ό,τι αισθάνομαι μέσα μου είναι ή άγωνία των πραγμάτων που σπαρταρούν μέσα στην ύποψία του σκότους. Δε μπορώ να σκεφθώ και να όνομάσω τίποτα, όμως καταλαβαίνω, ότι αυτό που γίνεται μπροστά μου είναι θλιβερό. Τα πράγμα-

τα αποχωρίζονται την ατομικότητά τους. Τα σχήματα τρέμουν και φεύγουν μέσα σε μία θαμπή λαχτάρα. Η ώρα είναι άμφιβολη. Ένα είδος τρόμου σιγανευαίνει άπ τις μορφές. Τίποτα δέν είναι πιστευτό, τίποτα δέν είναι χεροπιαστό αυτή τήν αρχαϊκή ώρα που γεννιέται ο μύθος...

Η νύχτα πέφτει. Το σκότος καταπίνει τις μορφές που σπεύδουν, προτοῦ χαθοῦν, σ' ένα έναγώνιο χαιρε που άκούω μέσα μου. Μά ἴσως όλα αυτά που βλέπω δέν είναι παρὰ ή θλίψη τοῦ έτοιμοθάνατου, που σβύνει αυτή τήν ώρα σε κάποιον κρεββάτι. Ἴσως είναι ή άνταύγεια από τὰ τελευταία δράματα που περνοῦν μπροστά από κείνα τὰ πελώρια άνοιχτά μάτια που άρνοιδονται νά κλείσουν. Γλυκειά ἦταν ή καταραμένη του ζωή.

Όλα είναι πιθανά και τίποτα δέν είναι βέβαιο. Έρωτήματα τρέμουν γύρω μου. Συνοφρύωση και άπειλή. Κλήση σε άπολογία. Περιμένω ἴσως ν' άκούσω τή φωνή. Έκείνη τή φωνή, που ή Εὔα, γυμνή ένοχη ανθρωπότητα, άκουσε τότε. «Της φωνής σου ἦκουσα, Κύριε, και έφοβήθην». Η δειλία παγώνει τὰ μέλη μου. Μπορεῖ νά είμαι ένοχος για κάτι που δέν έσκέφθηκα ποτέ. Ἴσως είμαι ένοχος για κάτι που γίνηκε πριν από μένα, ποιός ξαιρει πόσες χιλιάδες αιώνων πριν από μένα. Η θάλασσα δέν ξαιρει γιατί βογγάει, τὸ φύλλο δέν ξαιρει γιατί τρέμει, έγώ δέν ξαιρω γιατί είμαι ένοχος. Φαίνεται πώς κάθε φορά, που παύει ή αίσθηση τών μορφών νά έρεθίζη τή συνείδησή μας, όταν είναι άμεση ή έπαφή της ύπάρξεώς μας με τόν κόσμο παρουσιασμένο στη σκοτεινή του ένότητα, όταν ζοῦμε στο έλάχιστο τοῦ έαυτοῦ μας, όταν οί μορφές έχουν πεθανει μπροστά στα μάτια μας κ' έχουν γίνει σκότος και άνυπαρξία, άναβλύζει τότε από τὰ βάθη τοῦ είναι μας τὸ πρωταρχικό αίσθημα της ανθρωπινής ψυχής, ή ένοχή. Έχει συμβή με τὸ σβήσιμο τών μορφών ή άπομόνωσή μας και άν ή άνάμνηση παύει ν' άνανεώνη τήν έσωτερική ζωή μας ή ιδέα της ένοχής καλύπτει τὰ πάντα, τρόμοι έμψυχώνουν τὸ παγωμένο σκότος.

Μέσα στο σκότος άργοκινουμαι, ένοχο φύλλο καταραμένο.

ΝΥΧΤΑ

Τήν ώρα τούτη τὸ σκοτάδι είναι πηχτό και βαρὺ μέσα στην κάμαρη. Όμως στη μαύρη αυτή παγερή σιωπή ή νύχτα δουλεύει, δουλεύει. Κινείται άποφασιστικά και τοιμάζει κάτι. Η νύχτα δέν είναι τὸ βασίλειο τοῦ τίποτε. Τώρα παίρνει άποφάσεις τὸ καταχθόνιο εργαστήριο της ψυχής μας. Και καθώς θά ξεμερώνη οί άποφάσεις τοῦ σκότους θά κουρνιασουν στο νύχτιο άπόμερο του είναι μας και θά μεταμορφωθοῦν σε φάσματα της ήμέρας λαμπρά, άπατηλά, μιὰς νύχτας που παραμένει μέσα μας αιώνια.

Η ρίζα της ζωής μας βρίσκεται σ' αυτή τή νύχτα. Για νά τὸ γνωρίσω αυτό, τὰ μάτια μου είναι περιττά: μου δίνουν τήν εικόνα τοῦ έξω, ένῶ ή εικόνα τοῦ έαυτοῦ μου μόνο μέσα στο σκότος μου άποκαλύπτεται. Η δραση δέν έξηγει τίποτε: καταπλήσσεται από τὸ μυστήριο τών χρωμάτων και τών μορφών και στην άδυναμία της νά τὸ έξηγήση, πλάθει τὸ Θεό. Όμως ή άκοή, που δέν έχει άνάγκη από φῶς, ξεηγεί τὸ άναμφισβήτητο που ονομάζεται «έαυτός» μου: άκούω μέσα στο σκότος τοῦ ύπρσυνειδήτου μου τις άποφάσεις που κανονίζουν τήν ύπαρξή μου, όπως τὸ φυτὸ άκούει τούς χυμούς που άνανεώνουν τή φυτική του δραστηριότητα. Για νά κατανοήση κανείς τήν αλήθεια της ύπάρξεώς του πρέπει νά γεμίση με νόημα τὸ σκότος. Τὸ φῶς διαλύει αυτή τήν αλήθεια, δημιουργώντας τὸ φαινόμενο. Ό,τι είναι όμως δέ φαίνεται. Και ο άνθρωπος μέσα στη νύχτα είναι, ο άνθρωπος μέσα στη μέρα φαίνεται. Η ζωή της μέρας είναι ένα φωτισμένο δνειρο. Μά τὸ δνειρο της ζωής μάταια θά ζητάει τήν έξηγησή του: αυτή βρίσκεται θαμμένη σε νύχτια σκότη.

Νοσταλγῶ λίγο φῶς μέσα στη μαύρη αυτή καταχτονιά.

Δέν ξαιρω πώς έγινε. Μέσα στο πενιχρό δασκαλικό δωμάτιό μου ένα καντήλι καίει ψηλά στη γωνιά. Κάποια ώρα που ξύπνησα τὸ βλέπω που σιγοτρέμει τὸ φτωχὸ φῶς, άνάμεσα στ' αντικείμενα. Είναι τόσο μικρὸ και όμως είναι μιὰ παρηγοριά, μιὰ δυνατή παρηγοριά από κάποια θλίψη χωρίς άρατὴ αίτία. Μιὰ πεταλούδα, μιὰ μικρὴ νυχτοπεταλουδίτσα τὸ τριγυρίζει και κάνει άπελπισμένους κύκλους κ' έλιγμούς. Έφθα-

σε χωρίς άλλο γεμάτη ελπίδες από τα σκοτεινά βάθη της νύχτας. Έγκατέλειψε τα άφωνα και παγερά σκότη του υπαίθρου ζητώντας κάποιο καταφύγιο από τους τρόμους που την έκαμαν να ζαρώνη κάπου και όταν από μακριά άκουσε την επίκληση του φτωχού φωτός της καντήλας, που είναι γεμάτο ελπίδες, έσπευσε εδώ, χωρίς να ξαίρη τί ακριβώς ελπίζει. "Ερχεται, φεύγει και ξανάρχεται, γυρίζει και κατακυλάει γύρω στο φως. Σ' ένα τολμηρό πλησίασμά της έχει σουρουφλίσει τη μικρή αδύνατη φτεροῦγα, όμως δεν έχει για τοῦτο λιγότερη έλπίδα κ' έπιμονή. Ξαναρρίχνεται στη μικρή φλόγα με μια δύναμη άντλημένη από το βασίλειο της υπέρτατης 'Ανάγκης που τη διευθύνει, και τέλος τη βλέπω πέφτει καμένη, άναίσθητη. 'Αξιολύπητη και θαυμαστή νυχτοπεταλούδιτσα! Δεν υπάρχει!.. "Ετσι, πήρε τέλος αυτό το άνεξήγητο δρᾶμα, αυτή ή θανάσιμη λαχτάρα για το φως, της μικρής πεταλούδας...

Γιατί τόσο σπουδή για να ζήση το φως αυτή ή μικρή φτερωτή έλπίδα; μυστήριο. Φοβούμαι, ότι κ' έγώ σπεύδω να ζήσω το φως. Τούλάχιστο θέλοντας δε θά κλείσω τα μάτια, όσο αυτή ή γλυκειά λάμψη της καντήλας θά με παρηγορή. Σε τί δυστύχησα για να ζητώ παρηγοριά, δεν ξαίρω. "Ίσως το σκοτάδι είναι ή δυστυχία μου. 'Επιθυμῶ να 'ρθη ή χαραυγή, να σχισθῆ το καταπέτασμα του σκότους που κλεί το άνοιχτό παράθυρό μου και να ιδῶ, θέλω να ιδῶ την ὥρα που λάμπουν τά τραγούδια των πουλιών και τά ψηλά βουνά χαϊδεύουν το φως που ἦρθε κι ὄλας.

Τί ελπίζω; μυστήριο. "Όμως αυτή ή άγωνία για το φως επαναλαμβάνεται μέσα μου κάθε μέρα! Δεν καταλαβαίνω τίποτα. Δεν καταλαβαίνω γιατί. Το μόνο που βλέπω, είναι ότι εἴμ' ένας καρπός που ώριμάζω κάθε μέρα κάτω από την έπαφή του ἡλιου ὠσπου θά πέσω.... "Όστόσο κάθε νύχτα λαχταράω το φως του ἡλιου, φτωχή άσήμαντη πεταλούδα....

Π Ρ Ω Ι

Ξημέρωσε. 'Ανοίγω τά μάτια και ροφῶ το φως, άνοίγω τά ρουθούνια κι άκούω τή δυνατή δροσιά. Στα χέρια μου αισθάνομαι ένθαρρυντική τή συγκομιδή της γαλήνης, της ίσορροπίας και της βεβαιότητας. 'Η πρωινή σιωπή της θάλασσας

που άντικρύζω είναι γεμάτη εϋγένεια. 'Η φωνή είναι βαρβαρότητα τις ὥρες αυτές....

Θυμᾶμαι έναν πωλητή μπαλονιών για τά παιδάκια, στο χῶρο της έκθέσεως. Περπατοῦσε ρυθμικά και γαλήνια κρατώντας στο χέρι τις μικρές του ποικιλόχρωμες σφαίρες και τά παιδάκια τόν τριγύριζαν λαχταρεμένα κι άγόραζαν τις άερινες μετέωρες έπιθυμίες τους. Τί χαρά!... Γιατί τώρα θυμᾶμαι αυτή τή σκηνή; Δεν ξαίρω, αλλά ή άνάμνηση εκείνη μου δίνει τή δύναμη να αισθανθῶ καλύτερα τήν παιδικότητα αυτής της ὥρας....

"Όστόσο έχω μίαν άνεξήγητη ὄρεξη για κάτι που δε βρίσκειται μπροστά μου και που το περιμένω να 'ρθη. Και όταν ξάφνου κάποιος μου ψιθυρίζει στ' αὐτί, πώς αυτό που λαχταρῶ βρίσκεται μπροστά μου μέσα στις μορφές αυτές που άκίνητοῦν ή σαλεύουν λαμπερές κι ὀλοκάθαρτες, βάρκες, σπίτια, άνθρωποι, βουνά και θάλασσα, έν' άπλωμα τῶν χειριών από πάνω, άπ' τόν έξῶστη που κάθουμαι άρκεῖ, και τ' άγκαλιάζω ὄλα και τά έχω.... Και όμως πάλι! Νοιώθω να υπάρχη κάτι ἄλλο πάνω άπ' ὄλα αυτά, κάτι άπιαστο, κάτι που δεν το έπιασα ακόμα, κάτι γλυκό, φωτεινό, ὑποσχετικό.... "Ίσως αυτό είναι ένα «ναί», ένα άπλό και άσήμαντο «ναί» που ζητώ να τ' άκούσω, από ποῦ; γιατί;

"Επειτα πάνω άπ' ὄλα άναπηδάει μέσα μου σάν πίδακας ή ὄρεξη να ζήσω. Να ζήσω για να κάνω κάτι, ὅτι δήποτε, σημαντικό ή άσήμαντο, άδιάφορο· μα ἴσως το αντίθετο: θέλω να κάνω κάτι για να ζήσω.... Δεν ξαίρω, δεν καταλαβαίνω. Αυτό που καταλαβαίνω είναι μιά ὄρεξη που τρικυμίζει, ένα κέφι που πηδάει. 'Εμπρός για το έργο της ήμέρας....

Μ Ε Σ Η Μ Ε Ρ Ι

Εἶναι ή ὥρα της άναπαύσεως. 'Η εϋθεία γραμμή του σώματός μας πλαγιάζει. 'Ο μεσημεριάτικος ἡλιος είναι κατερός και ρίχνει κάτω το ανθρώπινο κορμί που μοχθεῖ, του θυμίζει ὅτι δε μπορεί να είναι πάντα ὄρθιο, το ξαναφέρνει στην ὀριζόντια άκίνησία του λίκνου, στην άρχαϊκή ὥρα της ζωής του.

Εἶναι μοιραία για τή ζωή μας ή ὥρα του μεσημεριοῦ. Σε ὀρισμένες χῶρες της γῆς μας άρχίζει τόσο νωρίς και παρα-

τείνεται τόσο, πού από την ανάπαυση γεννιέται ή τεμπελιά και από την τεμπελιά ή ακινησία και ή μακαριότητα. 'Ο 'Ισπανός, ό Νοτιοϊταλός, ό Τούρκος, ό 'Ινδός είναι γεννήματα του παρατεταμένου μεσημεριού. Πιστεύω, ότι καμμιά πολιτική μεταρρύθμιση δε μπορεί νά σπάση τή δύναμη, πού άσκει ό ήλιος του μεσημεριού άπάνω στους λαούς. «Gel, kefitn, gel», «dolce far niente», «ώχ άδερφέ, δε βαρειέσαι» είναι πλαδαρές φωνές μοιραίες, άπό τή δύσνημη πού έχει ναρκωθή, άπό τις έλπίδες πού έχουν άκνητήσει, άπό τή θέληση πού έχει νυστάξει, άπό τά νερά πού λιμνάζουν.

Εύτυχεις οί λαοί, πού τό πρωί κλέβει ώρες άπό τή νύχτα και τό δείλι κάνει τή νύχτα ν' άργοπορήσει. Εύτυχεις οί χώρες όπου είναι μακρές και μεγάλες οί άμφίβολες ώρες. 'Ο,τι άξιοσημείωτο στον κόσμο, τό δίνουν αυτές οί κινούμενες ώρες, όπου υπάρχει διαρκής μεταβολή, διαδοχή, άλλαγή χρωμάτων τής φύσης, πού άποβαίνει άλλαγή χρωμάτων τής ψυχής μας.

Δέν πιστεύω παρά υπό έναν όρο στο μύθο τής μεσημεριάτικης ίσορροπίας και τής όριζοντίας άκυμάτιστης γραμμής τής άρχαίας τέχνης. 'Η άρχαία τέχνη ξεκίνησε πάντα άπό κάποιον πρωί, άπό κάτι πού έναλλάσσεται και μεταβάλλεται και κυμαίνεται για νά καταλήξει μόνο, στο μεσημέρι: στην όριζόντια ίσορροπία. 'Η νεώτερη, ή ρομαντική, ξεκίνησε πάντα άπό ένα δειλινό, πού χάνεται και σβήνει στον έαυτό του. Καμμιά τέχνη δε μπορεί ν' άρχίζει άπό τό μεσημέρι, άπό τήν όριζόντια θέση και τήν ήρεμία του λίκνου.

Τί δυστυχία, ότι ή χερσόνησο τής 'Ελλάδας μας άκνητεί τόσες ώρες μέσα στον μεσημεριάτικο ήλιο....

ΠΕΤΡΟΣ ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ

ΤΟΤΕ, ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Στό μεγάλο πόλεμο, παιδιά μου, ήμουν κοριτσάκι, νά σαν τήν 'Αννούλα δώδεκα—δεκατριώ χρονώ. Τι ξέρετε σεις άπό πόλεμο; Σας άκούω πού τά διαβάζετε. Δέν τά λέν καλά τά βιβλία. "Έγινε μεγάλη μάχη και νικήσανε οί "Ελληνες. «"Έγινε μεγάλη μάχη, οί "Ελληνες πολεμήσανε ήρωϊκά, μά νικηθήκανε». "Άλλο πράμα είναι ό πόλεμος, παιδιά μου. "Άλλο πράμα, πού νά μήν τόχει ή μοίρα σας νά τό δήτε.

Λοιπόν, σαν και σένα ήμουν 'Αννούλα, τότε. 'Η Γιαγιά μου, γρηά. Τό φως της λιγοστό. Μόλις έβλεπε και δέν άκουγε καλά-καλά. "Ομως τή σεβόμασαν πολύ. Και γώ κι' ή άδελφή μου ή Σοφία. 'Η थीά σας. "Ήταν τότε έννεά-δέκα χρονώ, νά σαν έσένα, Γιωργάκη. Τή θαυμάζαμε τή γιαγιά. Πριν τον πόλεμο, πού πηγαίναμε σχολειό, σαν διαβάζαμε τά μαθήματά μας, διόρθωνε τά λάθη, χωρίς νά βλέπει στο βιβλίο. "Ήξερε γράμματα καλά ή προγιάγια σας, μη θαρρείτε πώς ήταν καμιά χωριάτισσα γυναίκα. Κάθε βράδυ, πριν κοιμηθούμε, μάς έλεγε και μίαν ιστορία. "Υστερα μάς συμβούλευε. Σαν ήρθε ό πόλεμος, ήταν πιά πολύ γρηά, ή καύμένη. 'Εκείνη γρηά, έμεις παιδιά. Κλεισμένοι μέσ τό σπίτι, πώς μπορούσαμε νά ξέρουμε τι γίνεται έξω;

— Στόν πόλεμο πρέπει νά σωπαίνεις, έλεγε ή Γιαγιά κι' έβαζε τό δάχτυλο στο στόμα. Νά κάθεις στην κώχη σου και ν' άπαντέχεις.

Κάναμε κατά τή συμβουλή της. Τά μάτια της είχαν δει καλά τή ζωή. 'Ενώ έμεις μόλις άνοίγαμε τά δικά μας στον κόσμο. Είχαμε μάθει νά τήν άκούμε σ' όλα και στο παραμικρό. "Ήταν τό πάλ για μάς. Αύτη γνωρίσαμε για πατέρα, αύτην για μάννα. Τή σεβόμαστε και τήν άγαπούσαμε.

Λοιπόν είμαστε κλεισμένοι μέσα, είχαν έρθει οί Βούλγα-

ροι στις Σέρρες. Τους φοβόμαστε πολύ.

— Μεγάλο κακό θά γίνει, μάς φώναξε μιὰ γειτόνισσα, απ' αντίκρου.

Ἄμπαρώσαμε τὴν ξώπορτα καλά. Κλείναμε τὰ παράθυρα νωρίς, πρὶν βραδυάσει.

— Πόλεμος, παιδιά μου, πόλεμος. Ἔλεγε ἡ Γιαγιά καὶ χαμήλωνε τὸ φῶς τῆς λάμπας. Ὑπομονή, ὡς πού νὰ περάσει τὸ κακό. Ὑπομονή. Μέσα ἐμεῖς, μέσα. Δὲν ξέρεις τί μπορεί νὰ γίνει.

Οἱ μέρες περνοῦσαν. Καλὴ προμήθεια εἶχαμε στὸ κελάρι μας κι' ἄς εἶμασταν φτωχοί. Ὁρεσ-ῶρες μὲ κυρίευε μιὰ περιεργὴ ἀνησυχία. Δὲν μποροῦσα νὰ κάτσω στὴ θέση μου. Ἡ Γιαγιά ἐπλεκε ἡσυχὰ ὅπως πάντα καὶ καμάρωνε πού μποροῦσε νὰ πλέκει ἀκόμα, μ' ὅλα τῆς τὰ γερατιά. Μήπως ἔκανε κανένα λάθος; Ἦταν ἡ μόνη τῆς ἀνησυχία. Ἡ Σοφία ἐπαιζε ὀλοένα.

Θυμᾶμαι, ἔν' ἀποσήμερο, ἦρθε μιὰ γυναίκα σπίτι μας, μιὰ γειτόνισσα, μὲ τὸ μαυρομάντηλο καλὰ τυλιγμένο γύρω στὸ κεφάλι. Τρομάξαμε στὸ χτύπο τῆς πόρτας. Μᾶς τᾶπε ἄκρες μέσες, γρήγορα-γρήγορα. Τί κλειστήκαμε, δηλαδή, μέσα; Αὐτὸ δὲν ἦταν σωστό. Πόλεμος! Πρέπει νὰ μαθαίνεις τί γίνεται. Νὰ βγαίνεις ἔξω, νὰ μαθαίνεις. Οἱ ἀρχόντοι ὄλοι φύγανε. Προφτάσανε. Μείναμε μεῖς, ἡ φτωχολογιά. Λοιπὸν θὰ ἔπρεπε νὰ βλεπώμαστε. Νὰ δίνει χέρι ὁ ἓνας στὸν ἄλλο. Τί μανταλωθήκαμε; Τὰ πράματα ἦταν δύσκολα, νά. Εἶχαμε μείνει τὰ γυναικόπαιδα μονάχα. Τοὺς ἄντρες τοὺς πῆραν ὄλους. Μόνο γέροι καὶ παιδιά σ' ὀλόκληρη τὴν πόλη, τὶς Σέρρες. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὁ Δεσπότης μᾶς συμβουλεύει νὰ σηκωθοῦμε ὄλοι μαζί, νὰ φύγουμε. Ἦταν τὸ καλλίτερο, λέει. Θὰ πηγαίναμε κατὰ τὸν Στρυμόνα, γιὰ νὰ φτάσουμε στὴ Σαλονίκη. Στὸ δρόμο θὰ βρίσκαμε τοὺς Ἑγγλέζους. Δὲν εἶχαμε φόβο. Τί δηλαδή; Νὰ καθόμαστε μὲ τοὺς Βουλγάρους; Γίνεται; Μὲ τὸν ἐχθρό σου; Καλλίτερα, νὰ φύγουμε. Στὸ πόδι μᾶς τᾶπε ὄλ' αὐτὰ ἡ γειτόνισσα. Σὰν ἔφυγε, ἔνοιωσα μιὰ τέτοια κούραση, πού δὲν μποροῦσα νὰ σταθῶ. Ἔπεσα πάνω στὸ μιντέρι. Ἄρχισα νὰ κλαίω. Ἡ ἀδερφοῦλα μου ἔτρεξε κοντά μου καὶ μὲ κοίταξε ξαφνισμένη.

— Τ' εἶναι, παιδί μου, τ' εἶναι; Εἶπε ἡσυχὰ ἡ Γιαγιά. Θὰ πᾶ

με στοὺς Ἑγγλέζους. Θὰ μᾶς προστατέψουν. Εἶναι γιὰ νὰ κλαῖς; Μὲ παρηγόρησε.

Τὴν ἄλλη μέρα, τὴν αὐγὴ, ξεκινήσαμε. Ἡ Γιαγιά φόρεσε τὸ καλὸ τῆς τὸ φουστάνι. Κλείδωσε καλὰ τὸ σπίτι κι' ἔβαλε τὸ κλειδί στὴν τσέπη τοῦ μεσοφοριοῦ τῆς. Εἶχε μαζύ τῆς κι ἓνα ἑλαφρὸ μαντήλι, νὰ τὸ ρίξει στὴν πλάτη τῆς, σὰν θᾶπιανε τὸ βραδάκι. Πῆρε καὶ τὸ ξυπνητήρι μας, γιὰ νὰ ξέρουμε, ὅπου πάμε, τὴν ὥρα. Ἐμένα μοῦδωσε νὰ κρατῶ ἓνα πιάτο ἱμάμ μπαϊλντί, ποῦχε περισσέψει ἀπὸ τὸ χτεσινοβραδυνὸ δεῖπνο. Ἦταν καμωμένο ἀπὸ τὶς τελευταῖες μελιτζάνες τοῦ περιβολιοῦ μας.

— Πρόσεχε μὴν τὶς χύσεις, γιὰ νᾶχουμε τὸ μεσημέρι λίγο φαιγητό. Ὁ ἄνθρωπος ὄλα πρέπει νὰ τὰ συλλογίζεται ἀπὸ πρὶν. Ἄκου;

Ἄκουγα. Ἡ ἀδερφοῦλα μου φόρεσε τὰ καλά τῆς κι ἦταν ὄλο χαρά.

Κάτι παράξενο μοῦ ἦρθε, ἔτσι σὰν μιὰ κρυάδα σ' ὄλο μου τὸ κορμί, σὰν εἶδα καὶ τοὺς ἄλλους πού κατηφόριζαν. Τὰ πρόσωπα θλιμμένα. Ὁ καθένας φορτωμένος μ' ἓνα μπόγο.

Κοίταξα τὴ Γιαγιά. Τὸ χαμόγελο, τὸ ἴδιο τὸ χαμόγελο εἶχε στὸ στόμα τῆς, ὅπως πάντα.

— Γιαγιά, εἶπα μὲ κομμένη φωνὴ καὶ τὴν τράβηξα ἀπὸ τὸ φουστάνι.

— Τ' εἶναι; Τ' εἶναι παιδί μου; Μὲ ρώτησε γλυκά, ὅπως πάντα. Περπάτα, περπάτα, μὴ στέκεσαι μές' τὰ πόδια μου...

Γίναμ' ἓνα μὲ τὸ πλήθος καὶ βαδίζαμε ὄλοι μαζύ. Θυμᾶμαι κάποιος—ποιός;—φώναξε.

— Ποῦ πᾶς ἐσύ μὲ τ' ἀγγόνια σου κυρὰ Λένη; Στὸ πανηγύρι πᾶς καὶ δὲν πῆρες μὴτ' ἓνα ροῦχο;

— Πιὸ κάτω θᾶχουμε νὰ κάνουμε μὲ τὴ Γαλλία, μὲ τὴν Ἀγγλία, μὲ μεγάλα κράτη, πολιτισμένα. Θᾶχουμε νὰ κάνουμε μὲ τὴν Εὐρώπη. Εἶπε ἡρεῖα ἡ Γιαγιά μου.

Ἄκουσα κάτι γέλια κι εἶδα πῶς ὄλοι, γύρω, κούνησαν τὸ κεφάλι. Περπατήσαμε ὥρα πολλή. Τέλος καθήσαμε νὰ ξεκουραστοῦμε. Ἀνάμεσά μας ἦταν ὁ δεσπότης κι αὐτὸ ἔδινε μεγάλο κουράγιο. Δυὸ γέροι τοῦ κάνανε πλάτες. Ἄκουμπησε σὰν σὲ πολυθρόνα. Φάγαμε κι ἀρχίσαμε πάλι νὰ βαδίζουμε. Ὑστερα, δὲν ξέρω πῶς, πού νὰ θυμᾶμαι, ἤμουν παιδί ἀκόμα, ἔπαψαν οἱ μικροκουβέντες, μιὰ ταραχὴ σηκώθηκε, ὄλοι φώναζαν,

ἀλάλαζαν γύρω μου. Σάστισα. Τί γινόταν; Βρέθηκα μακριά ἀπὸ τοὺς δικούς μου. Ἦταν κάτι φοβερό. Βρέθηκα μπροστά σὲ κάποιον ἄλογο, μ' ἀφρισμένο τὸ στόμα. Ἐνα γυμνὸ γιαιταγάνι ἔλαμψε στὰ μάτια μου. Ἀραπάδες πάνω στ' ἄλογα, μὲ γυμνὰ σηκωμένα τὰ σπαθιά κατάμαυροι, μὲ κείνες τὶς ἄσπρες πετσέτες γύρω στὸ κεφάλι, δὲ μᾶς ἀφήναν νὰ προχωρήσουμε. Φοροῦσαν κοντὰ βρακάκια κι ἦταν τὰ πόδια τους γυμνά. Χυμοῦσαν μὲ τὰ ζῶα τους μὲς' τὸν κόσμον, μᾶς κυνηγοῦσαν. Τρέχαμε δῶθε κείθε σὰν τὰ παλαβά τὰ πρόβατα. Σ' ὄλην αὐτὴ τὴν ταρραχή, δὲν ξέρω γιατί, θυμήθηκα κάποιον γειτονόπουλο, ἀπὸ μὲνα κάτι μεγαλιέτερο. Ἦταν ἄρρωστο. Τὸ εἶδα στὴν πορεία. Κατακίτρινο, μόλις ἔσερνε τὰ βήματά του. Τί θὰ γινόταν τώρα; Τώρα, σ' αὐτὴν τὴν ταρραχή; Ἡ ἀδερφοῦλα μου; Ἡ Γιαγιά μου, ποῦλεγε τὸν ἄνθρωπον τὸ δίκαιον ὁ Θεός, παιδιὰ μου, δὲν τὸν ἀφήνει νὰ χαθεῖ; Ἄα! Δὲν ἔλεγε σωστὰ λόγια ἡ Γιαγιά μου. Δὲν ἦταν ὅπως τὴ νόμιζα. Αὐτὰ γρήγορα, πάρα πολὺ γρήγορα ἤρθαν στὸ νοῦ μου. Τὰ σκέφθηκα μὲ μιᾶς. Ὑστερα μαύρισε, πέτρωσε τὸ μυαλό μου. Ἐτρέχα καὶ ἡ γῶ ὅπου μὲ πηγαιναν τὰ βήματά μου, φώναζα σὰν δαιμονισμένη. Τᾶχαμε χάσει ὀλότρελα. Οἱ καρβαλαρέοι στεκόταν, δὲ μᾶς κυνηγοῦσαν πιά καὶ μεῖς δὲν τρέχαμε, ὅμως φωνάζαμε, γύρευε ὁ καθένας τὸν δικὸν του, ἀπὸ σαστιμάρα φωνάζαμε, ἀπὸ τρόμον. Θὰ μπορούσα νὰ πῶ, ἔτσι πέρασε ὀλόκληρη ἡ νύχτα, μὲς' τὴν ἀντάρρα καὶ τὸν ἀλαλαγμό. Ὅμως θυμᾶμαι τὸν ἑαυτὸ μου πεσμένο χάμω καὶ γύρω μου τὸν κόσμον, γυναῖκες, γέροντες, παιδιὰ, νὰ κλαῖνε, νὰ θρηνοῦνε. Ἀκουγότανε τ' ἀλόγατα ποὺ χλιμιντροῦσαν. Ὑστερ' ἄρχισε τὸ κανονίδι. Τὰ κανόνια ἦταν πέρ' ἀπὸ τὸ Στρυμόνα. Ρίχνανε οἱ ἄποικοι, οἱ ἀραπάδες αὐτοί, παιδιὰ μου, αὐτοί ποὺ σᾶς εἶπα. Τοὺς εἶχαν σύμμαχους οἱ Ἑγγλέζοι. Ρίχνανε στοὺς Βουλγάρους ποὺ ἐρχόταν. Ἐμεῖς στὴ μέση. Παλαβώσαμε. Ἀραπάδες ἀπὸ δῶ, Βούλγαροι ἀπὸ κει. Πέσαμε κάτω, μπρούμυτα. Ἐπειτα ἡσυχία. Ἐπαψε τὸ κανονίδι.

Τὴν ἄλλη μέρα, διαταγὴ νὰ γυρίσουμε πίσω. Οἱ Βούλγαροι χαρήκανε σὰν εἶδαν πῶς δὲν τὰ καταφέραμε νὰ φύγουμε. Νέκρα σ' ὀλόκληρη τὴν πόλη. Ἐργοστάσια, μαγαζιά, ὅλα κλειστά. Ἀδειανὰ τὰ κελάρια τοῦ κόσμου. Οὔτε κόμπος λάδι, οὔτε σπυρὶ στᾶρι, Κανένας ἄντρας. Πείνα τρομερὴ ἄρχισε νὰ μᾶς δέρνει. Σὰν νάχαμε τσαγανούς στὸ στομάχι μας, καβού-

ρια. Ἐπειτα, ἔπιασε νὰ καίει τὸ μέσα μας. Ἐνα πρωτὶ, ἀκούσαμε τὸ νταουλάκι.

— Ντάμ, ντάμ! Ντάμ, ντάμ, νταρανταντάμ!...

Τ' ἦταν;

Ὁ κράχτης ἔλεγε.

— Ὅποιος δὲ θέλει νὰ πεθάνει νηστικός, νὰ πᾶει νὰ πιάσει ἀγγαρεία. Ἀλλοιῶς, μήτε φαγὶ ἔχει, μήτε ψωμί.

Σταματοῦσε τὸ νταουλάκι στὴν κάθε συνοικία κι ὁ κράχτης ἔλεγε τὰ ἴδια λόγια.

Ρωτᾶτε ἂν πηγὴ ὁ κόσμος; Ἐτρέξε μὲ λαχτᾶρα! Ὁ ζωντανὸς θέλει νὰ ρίξει μέσα του φαγὶ, παιδιὰ μου, φαγὶ. Πήγανε κι' οἱ νέες γυναῖκες καὶ τὰ κοριτσόπουλα, σὲ λίγο, σὰν ξεθαρρεύτηκαν. Νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, οἱ Βούλγαροι δὲν κακομεταχειρίστηκαν καμιὰ γυναῖκα. Καμιὰ. Τὸ σωστό, σωστό. Μᾶς λέγανε τεμπέληδες, ἐμᾶς τοὺς Ἑλληνες. Καμιὰ προσβολὴ ὅμως δὲ μᾶς κάνανε. Ἀμ' παλληκάρια ἦταν κι αὐτὰ, παιδιὰ μου, μανάδες ἀφήσαν στὴν πατρίδα τους, ἀδερφές. Ἄλλος τὴν ἄρραβωνιαστικιά του ἀφήσε, ἄλλος τὴν γυναῖκα του, τὰ παιδιὰ του. Ἐνα κιλὸ καλαμποκίσιο ἀλεύρι δίνανε σ' ὅποιον δούλευε. Ζέστη, κάψα, Αὐγουστος μῆνας, νὰ δουλεύεις ὀλημερίς, νὰ σπᾶς πέτρα στὸν Ἀη Γιώργη, γιὰ λίγο ἀλεύρι.

Ἐγὼ ἄρρώστησα. Τύφος. Φάρμακο τίποτα. Μ' ἔκαψε ὁ πετρός. Νόμιζα κι εἶχα μυρμηκία, πῶς μ' ἔτρωγαν τὰ μυρμηκία. Σούρωσα. Μιὰ δίψα τρομερὴ. Φώναζα.

— Νεράκι... Νεράκι...

Τί κόπος γιὰ νὰ τὸν πῶ αὐτὸν τὸ λόγο! Κούφταλον εἶχε γίγει ἡ Γιαγιά. Ποιὸς νὰ μοῦ τῶφερνε τὸ νερό; Εἶχαμε πηγᾶδι στὸ σπιτί, ὅμως ἦτανε βαθὺ καὶ βαρὺς ὁ κάδος. Γύριζε ἡ ἀδερφοῦλα μου στὴ γειτονιά, γιὰ λίγο νερό. Ὁ Βούλγαρος, λέει, εἶν' ἐχθρὸς μας. Μωρέ, παιδιὰ μου, ὁ καθένας στὸν πόλεμον γίνεται ἐχθρὸς τοῦ ἄλλουνοῦ. Ποιὸς θὰ σοῦ φέρει νερό καὶ ποιὸς θὰ νοιαστεῖ γιὰ σένα; Νά, δὲν ἀκοῦτε; Ἐφυγαν οἱ ἀρχόντοι, οἱ παραληδες κι ἀφήσαν ἐμᾶς, τὴ φτωχολογιά, μὲς' τὴ φωτιά. Τί δηλαδή ποῦ ἦταν Ρωμηροί; Τί ὄφελος; Ἐχθρικά μᾶς φερθήκανε. Στὸν πόλεμον, ὁ καθένας νοιάζεται νὰ σώσει τὸ πετσί του. Ἡ ἐσοῦ, ἡ αὐτός. Ἐτσι μπαίνει τὸ ζήτημα. Ἡ μισὴ Σέρρα εἶχε τύφο. Κόσμος καὶ κόσμος πέθαινε. Τᾶβρισκα τὰ μαλλιά μου κάθε μέρα στὸ προσκεφάλι μου. Σὰν σηκώθηκα, ἤμουνα κουτροῦλα.

Φαλακρή. Θαρρείτε πώς γίνηκα καλά; 'Η πείνα με σήκωσε. Πήγα στην άγγαρεία. "Ήθελα να φάγω. Τò καλαμποκίσιο αλεύρι είχε λιγοστέψει. Μας δίνανε μισό κιλό. "Υστερα μας δίνανε μόνο τσαΐ. Φάγαμε ρίζες, αγριόχορτα. Θηρία μας είχε κάνει ó πόλεμος παιδιά μου. Τί ξέρετε σεις από πόλεμο; Δέν τὰ γράφουν σωστά τὰ βιβλία. Λένε μόνο γι' αυτούς που φύγανε, γι' αυτούς που πήγανε να πολεμήσουν. Αυτοί που μένουνε, παιδιά μου, τραβάνε τέτοια πράματα, που να μην τ'όχει ή μοίρα σας να τὰ δήτε, παιδιά μου.

ΙΡΣΙΜ

ΤΟ ΑΝΟΙΓΜΑ ΕΝΟΣ ΔΡΟΜΟΥ

Δουλεύουν από χρόνια για ν' ανοιχτεί ó δρόμος. Κατά ώρισμένα, άταχτα, χρονικά διαστήματα, άνεβαίνουν οί έργάτες άπάνω στα παλιά σπίτια και γκρεμίζουν. Πρώτα γυμνώνουν, τόν ξύλινο σκελετό της στέγης, από τὰ κεραμίδια. "Έπειτα οί ψηλοί τοίχοι χαμηλώνουν, ξεφτίζουν άκατάστατα, σαν χαρτί που τó τρώει ποντικός. Χάνουν τó στολισμό τους, μένουν άπίθανα άσυμπλήρωτοι. Καλοϋν τόν έργάτη με τόν κασμά να κάνει επικίνδυνη ίσορρόπηση πάνω στο κολόβωμα τους. Τó στερεώτερο σωμα τους, που έπιμένει στο ύψος, τó ρίχνουν καταγής με θηλιά από σκοινί που τήν τραβάν.

Ξεσκεπάζεται τó μέσα σπίτι με τὰ χωρίσματα. Διακρίνεις στους τοίχους τó σκάψιμο που άφησαν τὰ ξηλωμένα πατώματα. Προσέχεις τó διαφορετικό βάψιμο στην κάθε κάμαρη: Πράσινο σκοτεινό (λαδομπογιά) ή καληκάμαρη, που δέν συνηθίζεται με πολύ φώς. Κόκκινο άνοιχτό ή καθημερινή κάμαρη. Ούρανί (νερομπογιά) ή κρεββατοκάμαρη 'Η κουζίνα με σοβά από όχρα.

Και τó γκρέμισμα πηγαίνει σιγά. Περισυλλέγουν τó ύλικό: Παλιά ξυλεία με έπίχρισμα άσβέστη, μπογιά και μουχλα. Τοϋβλα και πέτρες μαζεμένα σε σωρούς, θολά από τó σουβά που τρίβεται σε σκόνη, κι' άνακατώνεται στον άέρα, και κατακάθεται άπάνω σε πράγματα και σ' άνθρώπους: Στό τσαλακωμένο άσπρο πουκάμισο, στο διπλωμένο μαντήλι γύρω από τόν ιδρωμένο λαιμό, στο ψημένο πρόσωπο του έργάτη, στο σκοϋρο σακάκι του έπιστάτη, που έπιβλέπει με τó μπαστοϋνι κρεμασμένο στο χέρι.

'Ολόκληρη ή άξια της οίκοδομής άντιστέκεται στο γκρέμισμα, που παρατείνεται καιρό.

Κάθε μέρα ή οίκοδομή παρουσιάζει διαφορετική όψη. "Όπως

στό πρόσωπο του άρρώστου, που φθίνει κι' αλλάζει τόπο στο μαξιλάρι, κάθε φορά ανακαλύπτεις χαρακτηριστικά που δέν τ' είχες προσέξει, όμοια και στο σπίτι που γκρεμίζει, βλέπεις μι' λεπτομέρεια, δείχνεις : «Νά ! αυτό τό κομμάτι τό γυαλιστερό τουμπο, που προφυλάγει τό ηλεκτρικό σύρμα, δέν τό είχα δει ίσαμε σήμερα.» Βλέπεις τ' παράθυρα· πώς αλλάζουν ;—χωρίς παντζούργια, χωρίς παραθυρόφυλλα, χωρίς τζάμια, δίχως ξύλινο πλαίσιο, μέ ξεφτισμένο τόν τοίχο τριγύρω—άνοιγμένα παρά τόν κανόνα, πελώρια, σ'ά μάτια από παράφρονα, που δέν κρύβουν τή σκοτεινή γύμνια τής ψυχής. Βλέπεις τίς πόρτες· πώς άπομένουν ;—άνοιγμένες όπου έμπόδιζαν τό πέρασμα στις κάμαρες, σφαλιχτές έρμητικά όταν πίσω τους, που έχει γκρεμίσει, δέ φυλάγουν τίποτα.

Κάθε μέρα άκοῦς τή Βουβή παρακάλεση τους : νά μείνουν, νά περισωθούν από τήν έξαφάνιση. Παρουσιάζονται άλλαγμένα, λές ότι δοκιμάζουν πρόσωπα, νά βροῦν τό στερεώτερο, άς είναι εϋτελές, άρκει νά σωθούν νά μείνουν.

Σέ μι' διασταύρωση ένα σπίτι, που είχ'αν ρίξει όλο τό άπάνω πάτωμα, κρατούσε ακόμα τή ζωή στο ίσόγειο μαγαζί. Όταν ξήλωσαν τό πάτωμα τέντωσαν ένα καραβόπανο για στέγη και προφύλαξη. Φοβούνταν τό σπίτι νά έκτοπισθ' από τήν γωνιά του, καταλάβαινε τήν καταστροφή, που θ' άκολουθοῦσε και θ' άνέτρεπε τήν κατάσταση του. Χρειάστηκε κρυφά έν' άπομεσημερο νά βάλουν περισσότερους εργάτες, νά γκρεμίσουν μέ τή βία τό υπόλοιπο σπίτι.

Κι' ύστερ' από τό γκρέμισμα πώς αλλάζει ό τόπος. Πόσα πράγματα κρυφά από πίσω, βγαίνουν σ' άνοιχτά και τ' γνωρίζει ό κόσμος. Ωρισμένα σπιτάκια από μεσαίους νοικοκύρηδες, βασταγμένα οικονομικά, ώφελούνται. Τήν πρώτη στιγμή είναι δειλά νά σταθούν μπροστά-μπροστά στο μεγάλο φαρδύ δρόμο. Δέν έχουν τήν έπιβλητικότητα που άρμόζει. Όμως σκέφτονται πολύ, πονηρεύονται τ' μικρά σπιτάκια, θά βροῦν τρόπο νά μεγαλώσουν. Τό πρώτο βήμα είναι νά νοικιαστοῦν μαγαζιά. Βοηθεϊ τό ώφελος τής τοποθεσίας.

Άπομένουν και τ' υπόλοιπα του άρχοντικού σπιτιού· πόσο συχνά παραλλάζουν ξαδιάντροπα, χωρίς σεμνότητα προσβάλλουν τίς καλές συνήθειες. Βάσανο ως που νά ίσοπεδωθούν όσα άφίνει τό σχέδιο τής ρυμοτομίας, όλα τ' πίσω—κουζίνες, πλυ-

σταργιά, άπόπατοι, αϋλές χαλασμένες.

Ό δρόμος φάρδυνε, όπως ήταν άνάγκη μέ τήν ένταση τής συγκοινωνίας προς τούς συνοικισμούς, μέ τ' λεωφορεία, μέ τό πλήθος, τόν κόσμο.

Η Κυρά-Λένη, που κάθεται σ' ένα φτωχικό από τήν άντίκρη μεργιά του δρόμου, δέν αναγνωρίζει πιά τή γειτονιά της. Δέν ένδιαφέρθηκε ποτέ για τ' άποπίσω σπιτάκια, νά μάθη τί κόσμος ήταν. Όπως κάθονταν ώρες στο γωνιακό παραθύρι, σκύβοντας στο πλέξιμο, ό νοῦς της πήγαινε πάντα στο μεγάλο τό άρχοντικό άπέναντι. Θεέ μου, πώς χάθηκε εκείνος ό κόσμος μέ τίς πλούσιες γιορτές που φώτιζαν όλα τ' παράθυρα ; Τ' κορίτσια, που βγαίναν μέ τόσα λουσα, έκαναν φτερά, κι' έπεσαν άσχημα. Άλήθεια άμα χαλάσει ένα σπίτι δύσκολα ξαναπιάνεται. Άμα πέθανε ό γιατρός, άς έμενε, μέχρι τή στιγμή που τό γκρέμισαν τό σπίτι, ή πινακίδα μέ τ' όνομά του στην πόρτα, έλειψε ό ίσκιος του. Άς μήν ήθελε εκείνη νά πιστέψει στη συμφορά. Άς έπέμενε σ' ότι είχε συνηθίσει νά πιστεύει. Ρημάχηκε τό άρχοντικό. Τώρα τό μικρό, μυστικό έκκλησάκι, που είχε ό άρχοντας για τήν οικογένεια του μονάχα, άνάμεσα στις πρασινάδες τής αϋλής, βγήκε μπροστά στο δημόσιο και μπαίνει μέσα ό τυχώντας. Πίσω στο ίερό ράγισε ό τοίχος, ό όμορφος ό τροῦλος είναι έτοιμος νά πέση. Ό άρχοντας λογάργιαζε νά στεφανώσει εκεί μέσα, στο ν'ό τής Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, τό μοναχοπαιδί του. Τό άρχοντόπουλο—είναι άντρας τώρα, όμως σ'ά μυαλά δέν παραλλάζει από παιδί, τό ίδιο είναι άθώο—κάθεται στο φτωχικό μι'ά που τήν είχ'αν δούλα και τό σπλαχνίστηκε. Δέν κάνει για δουλειά, όλη τήν ήμέρα ζωγραφίζει άμίλητο, κι' όταν βραδυάζει βγαίνει στην όξώπορτα και στέκεται. Περιμένει νά περάσει ή Μηλίτσα και τής δείχνει ό,τι έκαμε. Η Μηλίτσα είναι ένα μικρό κοριτσάκι που σ'ά δει τίς ζωγραφίες του λείει μέ θαυμασμό :

«Ζωγραφίζεις πολύ όμορφα Γρηγόρη, μάλιστα όταν βάζεις τ'ά χρώματα».

Συλλογίζεται ή Γρηά ως που ζαλισμένη, αφαιρεϊται στην κίνηση του δρόμου.

ΣΤΑΥΡΑΚΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΚΛ. ΔΙΠΛΑ - ΜΑΛΑΜΟΥ «Γυναικείες ψυχές» (διηγήματα) Ἀθήνα, 1935.

Ἕνας προηγούμενος τόμος διηγημάτων τῆς συγγραφέως με τὸν τίτλο «Γιὰ λίγη ἀγάπη» εἶχε τὴν καλὴ τύχη νὰ βραβευθῆ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία. Καὶ ὁ τωρινός, φροντισμένος ὅπως εἶναι καὶ νοικοκυρεμένος θὰ μπορούσε πολὺ καλὰ νὰ βραβευθῆ ἐπίσης. Διότι ἡ Ἀκαδημία δὲ γουστάρει τὴν ἀκαταστασία καὶ τὸ ἀπειθάρχητο. Κλασικίζει. Καὶ ἔργα ποὺ ξεχειλίζουν ἀπὸ παντοῦ καὶ δὲ μποροῦν νὰ ὑποταχθοῦν, ἔργα ποὺ λείπει ἢ «φρονιμάδα», καὶ ἢ ταχτοποίηση, ἔργα ποὺ πλέουν σὲ μιὰν «δνειρική ἀσυναρτησία», ὅπως εἶναι τὰ δυνατὰ πεζογραφήματα τοῦ Κ. Πολίτη καὶ τοῦ Γ. Σκαρίμπα, ἔργα ἀντικλασσικά, παραμερίζονται, γιὰ νὰ βραβευθῆ ἢ νοικοκυρωσύνη.

Ὁ τόμος «Γυναικείες ψυχές» ἀποτελεῖται ἀπὸ δεκαπέντε διηγήματα. Ἡ τεχνικὴ τους εἶναι σχεδὸν ὁμοιόμορφη: ἀρχίζουν ἐκ *mediās res* καὶ «ἐπαναστρέφουν» εἰς τὸ παρελθόν γιὰ νὰ ἐξακολουθήσουν ἔπειτα τὴ διακοπεῖσα ἀφήγηση. Ὅλα ἔχουν δέση καὶ λύση. Σὲ ὅλα ὑπάρχει ὁ ἀδικῶν καὶ ὁ ἀδικούμενος. Ὑπάρχουν τὰ ἀφηγηματικὰ μέρη καὶ ὁ τυπικὸς διάλογος, ποὺ εἶναι στατικὴ ἔκφραση καταστάσεων καὶ δὲν εἶναι δημιουργικός. Οἱ φυσικὲς περιγραφὲς λείπουν. Τὸ «ἀνέκδοτο» κατέχει πολὺ μέρος καὶ ἡ ἔκφραση ψυχικῶν καταστάσεων εἶναι ἀτελής.

Σπουδαῖο ἐλάττωμα τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ ὁμοιομορφία τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τῶν προσώπων. Τὸ μεγάλο χαρακτηριστικὸ τῶν ἀληθινῶν διηγηματογράφων (καὶ μυθιστοριογράφων) ποὺ εἶναι νὰ ἀνασταίνῃ μπροστά μας τὰ πρόσωπα περιγεγραμμένα καὶ ἐξατομικευμένα (μὲ χίλια δυὸ τεχνικὰ μέσα—ὅπως συμβαίνει στὸν Παπαδιαμάντη). τὸ προσὸν αὐτὸ λείπει.

Γενικώτερα, τὸ μεγάλο ἐλάττωμα τῆς πεζογραφίας μας εἶναι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀδυναμία συνθέσεως, ἢ ἀδυναμία ἐξατομικεύσεως τῶν προσώπων σὲ σημεῖο ποὺ νὰ δημιουργηθοῦν οἱ λεγόμενοι λογοτεχνικοὶ τύποι. (Τὸν ὄρο «τύπος» δὲν τὸν παίρνω μὲ τὸ φυσιολογικὸ ἢ τὸ ἠθικὸ του περιεχόμενο). Ἡ μεγάλη λογοτεχνία ἔχει πάντα τέτοιους λογοτεχνικούς. Παρουσιάζονται μπροστά μας πανανθρώπινοι μὲ τὴν ἀλήθεια τοῦ ψυχολογικοῦ τους περιεχομένου καὶ σύγχρονα ἀτομικευμένοι, ξεχωριστοὶ καὶ ἀσύγχυτοι.

Ἀπ' ὅλα τὰ πρόσωπα τῶν διηγημάτων ποὺ ἐξετάζουμε, μόνον ἡ

Μαρία τοῦ διηγήματος «Κρυφὸς καημὸς» ἀποκτᾷ μιὰ ξεχωριστὴ ἀτομικότητα, γιὰτι ἔχει νὰ πῆ κάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς.

Γενικώτερα ἢ ἀπεικόνιση τῆς ζωῆς στὰ διηγήματα τῆς Κας Δ. Μ. εἶναι μᾶλλον συμβατικὴ. Ἄν ἤθελα νὰ μιλήσω στὴ γλῶσσα τῶν γυναικῶν θὰ ἔλεγα, ὅτι δὲ βλέπω σ' αὐτὰ τίποτε τὸ «ἀσυνήθιστο». Ὅχι μόνον βρισκόμαστε διαρκῶς σὲ κάτι ποὺ περιμέναμε, σὲ κάτι συμβατικὸ καὶ συνηθισμένο, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα τὰ διηγήματα αὐτὰ στεροῦνται ἀπὸ πρωτοτυπία. Μποροῦν νὰ μπερδευθοῦν μέσα σὲ μιὰ μεγαλύτερη κατηγορία καὶ παρουσιάζουν πολλὰς ἀναλογίες μὲ κείνα π. χ. τῶν Δ. Κοκκίνο, Μ. Νικολαΐδη, Δ. Ἰωαννοπούλου. Ἐχουν τὴν ἴδια λογοτεχνικὴ θέση καὶ τὴν ἴδια ἀτμόσφαιρα τῆς ἡρεμῆς ὑποχωρητικότητος καὶ τῶν μοιραίων λύσεων. Εἶναι διηγήματα ὅπου κρατεῖ τὸ αἶσθημα τῆς ἀμπώτιδας.

Ἡ συγγραφέσσα θέλει νὰ ἐπιτηδευθῆ τὸ ἀπλὸ ὕφος, ὅμως αὐτὸ ὁδηγεῖ εὐκόλα στὴν banalité, ὅταν ἡ ἀπλὴ ἔκφραση δὲ ζεσταίνεται ἀπὸ ζωὴ. Τὸ κακὸ εἶναι ἀκόμα ὅτι καταβάλλεται προσπάθεια νὰ ζωντανευθῆ αὐτὴ ἡ ἀπλότητα μὲ διάφορα φραστικὰ κλισιὰ κατὰ κόρον ἐπαναλαμβανόμενα.

Ἡ λέξη ζέστη, ζεστασιά, ἀποτελεῖ τὸ καλλιτεχνικὸ leitmotiv τοῦ ἔργου (ὅπως τὸ ἐπιφώνημα «ὦ» στὸν Παλαμά, τὸ ρῆμα «ἀκίνητῶ» στὸν Ξεφλούδα, ἢ προσφώνηση «Καλέ» στὸν Ξενοπούλου, τὸ οὐσιαστικὸ «παλάμη» στὸν Τερζάκη, τὸ ἐπίθετο «τίμιος» στὸ Θεοτοκά κ. λ. Οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι κάτι σὰν τὰ φροῦδικὰ *Iarsus* καὶ προδίδουν τὴ ἐσώτερη καὶ βαθύτερη διάθεση τοῦ γράφοντος, ὅταν δὲν εἶναι ὅπως μπορεῖ πολλές φορὲς νὰ συμβαίνει, ἀκατανόητες χωρὶς τὴν ἐπέμβαση τοῦ ψυχναυλοῦ.

Ἀπ' ὅλα τὰ διηγήματα ξεχωρίζει ὁ «Κρυφὸς καημὸς» ὅπου ἀντικρύζουμε μιὰ γυναικεία ψυχὴ μὲ ἀλήθεια καὶ ἀπλότητα ἔκφρασμένη, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει καὶ μᾶς συγκινεῖ. Μὲ τὸ διήγημα αὐτὸ ἡ Κας Δ. Μ. πλησίασε πολὺ στὴν ἀληθινὴ λογοτεχνία

Π. ΣΠΑΝΔ.

ΑΝΤ. ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ «Γεώργιος Βιζυηνός» (κριτικὸ σημεῖωμα) Πειραιᾶς, 1934.

Στὴ σύντομη αὐτὴ μελέτη τοῦ ὁ κ. Γιαλούρης μᾶς μπάζει στὸ περιβάλλον ποὺ ἔζησε ὁ Βιζυηνός καὶ μᾶς παρουσιάζει ἀναλυτικὰ τὸ ἔργο του. Ὁ κ. Γιαλούρης, στηριζόμενος σὲ προηγούμενες ἐργασίες καὶ προσθέτοντας τὴ δική του ἀγάπη καὶ κριτικὴ παρατήρηση μᾶς δίνει ἕναν Βιζυηνὸν ἀληθινὸ, χωρὶς ὑπερβολικοὺς θαυμασμούς, ἀλλὰ καὶ χωρὶς στενόκαρδες ἀρνήσεις.

Π. ΣΠΑΝΔ.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΜΕΛΑΧΡΙΝΟΥ «Φίλτρα Ἐπωδῶν», Ἔκδοση «Κύκλου», Ἀθήνα, 1935.

Ὅταν οἱ «Παραλλαγές» τοῦ Μελαχρινοῦ βγήκαν στὴν Πόλη—πρὶν ἀπὸ πλῆθος χρόνια—εἶχαν τὸ ὕφος μιᾶς πρόκλησης. Πρόκλησης καλλιτεχνικῆς, ἀλλὰ προπάντων γλωσσικῆς. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ποὺ τὸ γλωσσ-

δικό ζήτημα βρισκόταν στην δευτέρα φάση του, τὸ ξέσπασμα ἐνὸς βιβλίου καθαρὰ ἐπαναστατικὸ στὴ μορφή καὶ στὴν οὐσία εἶχε σκανδαλίσει τοὺς λογιωτατίστικους κύκλους τῆς Πόλης καὶ προκαλεῖται ἀρκετὲς εἰρωνεῖες καὶ ἀρκετὲς διατριβὲς εἰς βάρος τοῦ συγγραφέα του.

Ἄλλα τὸ ἔργο, μ' ὅλες τὶς γλωσσικὲς ὑπερβολές, μ' ὅλες τὶς ἐξεζητημένες του λέξεις, τὶς ψαρεμένες πολλές φορές ἀπὸ σπάνια γλωσσάρια, εἶχε μέσα του κάτι τὸ πραγματικὰ πρωτότυπο. Σ' ἐκείνους ποὺ τὸ ἀντίκρουσαν ἔξω ἀπὸ κάθε ἐμπάθεια σχολῆς καὶ φανατισμὸ συστήματος, τὸ ἔργο αὐτὸ ἀποκάλυπτε ἕνα γνήσιο ποιητικὸ ταλέντο, μιὰ αὐθεντικὴ καλλιτεχνικὴ προσωπικότητα. Μουσικὴ στίχου, εὐγένεια ἔμπνευσης, μιὰ κρυφὴ καὶ ἐσωτερικὴ ἁρμονία ποὺ λιγώτερο τὴν καταλάβαινε κανεὶς παρὰ ποὺ τὴν αἰσθανότανε — καὶ τὴν αἰσθανότανε βαθιά! — ἕνας πλούσιος συμβολισμὸς καὶ ἕνα παράξενο καὶ θελκτικώτατο μείγμα ἀπολλώνειου λυρισμοῦ καὶ βυζαντινῆς μυστικοπάθειας: νὰ τί ἐπρόσφερναν οἱ στίχοι τοῦ νεαροῦ τότε ποιητῆ στὸν μαγεμένο ἀναγνώστη. Ὑπῆρχαν μέσα—εἶναι ἀλήθεια—λουλούδια, τραγούδια, ἀγάπες, κύκνοι, δειλινὰ, ὄνειρα, ψυχές, κ.λ.π. ὅλα δηλαδὴ τὰ κλασσικὰ σύνεργα τῶν ποιητῶν ὄλων τῶν αἰώνων, ἀλλὰ βαλμένα μὲ τόση πρωτοτυπία, χρησιμοποιημένα μὲ τόσο ἀνώτερο καὶ πηγαῖο γοῦστο!

Κανεὶς δὲν εἶχε γράψει ἔως τότε ὑποβλητικώτερους στίχους θερμῆς βυζαντινῆς ἔμπνευσης ἀπὸ τὸ περίφημο «Πάλι βρέχει».

Πάλι βρέχει
Στὰ παράμερα τριόδια
Οἱ ψαλμοὶ θρηνοῦν ποὺ ἐδιάβαζες τὸν ὄρθρο...
Στοῦ κελιοῦ τ' ἄραχνα τζάμια
κλαῖνε μυστικὲς ἀγιογραφίες
ποὺ ἥλιοι μὲ τὸ αἵμα τους ζωγράφιζαν
στὶς ἀπόκοσμες σου ψαλμῶδες...

Καὶ διάφοροι σκόρπιοι στίχοι γεμάτοι δαντελλένια μουσικότητα ποὺ ἀνοίγαν ὀρίζοντες στὸ ὄνειρο καὶ στὸν ρεμβασμὸ:

- Γιὰ νὰ χινοπωριάσω τὰ δεντρά
σκορπίζω τὴν ψυχὴ μου γιὰ ὄνειρά των...
- Στὸ θρόν τοῦ ἀπόσπερνου ὄνειρου
ρόδου ἐλεγεία ἐθρύλει...
- Σὲ ἀνθοψυχῶν συμπόσιο νοσταλγικὸς ἐσύρθη...
- Κ' ἢ ἀσπράδα ἢ σπαραχτικὴ τῶν μαντιλιῶν τοῦ χαῖρε...
- Τοῦ ἀθώρητου καὶ ἀνέγγιχτου δέρνει με πάλι ὁ πόνος
Πλανήθηκα ἡσκιων τρυγητῆς σὲ ὀπάλινο ἀπαλὸ δεῖλι...

Τέτοιοι στίχοι γραμμένοι στὴν Πόλη ἀπὸ ἕνα νεαρὸ ποιητῆ δὲν μπορούσαν παρὰ νὰ προκαλέσουν τὸν ἐνθουσιῶδη θαυμασμὸ τοῦ ἀπροκατάληπτου ἀναγνώστη, θαυμασμὸ ποὺ τὸν μεγάλωνε ἀκόμη περισσότερο ἢ συναυλία τῶν εἰρωνειῶν καὶ τῶν ὄνειδισμῶν τῶν ἐμπαθῶν καὶ ἀνίδεων. Ἄλλα δημιουργοῦσαν καὶ στὸν ποιητῆ τοὺς μιὰν ὑποχρέωση: Ἡ νὰ ξεπεράσῃ τοὺς νεανικούς του στίχους μεστῶνοντας τὴν τέχνη του:

ἀφίνοντας τὸ ταλέντο του νὰ πάρῃ τὴ φυσικὴ του ἐξέλιξη, νὰ δώσῃ τοὺς πλείους καρπούς τῆς δυναμικότητάς του (μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι ὑπῆρχε ἡ δυναμικότητα αὐτῆ) ἢ, ὅπως ὁ ἐκπληκτικὸς ἐκεῖνος Ρεμπώ, νὰ παρατήσῃ νέτα σκέτα τὴν ποίηση. Εἶναι πάντα ὠραῖο πρᾶμα βλέποντας ἕνα κύριο ἀφωσιωμένο στὶς πραχτικὲς του δουλιές καὶ στὶς κερδοφόρες ἐπιχειρήσεις του νὰ μαθαίνετε, ὅτι ὁ κύριος αὐτὸς ἔγραψε κάποτε «Τὸ μεθυσμένο Καράβι» ἢ τὸ «Πάλι βρέχει» καὶ ὅτι τώρα δὲν γράφει πιά... ὄχι βέβαια ἀπὸ ἀδυναμία, ἀλλὰ ἀπὸ περιφρόνηση στὴ Μοῦσα, αὐτὸς ὁ πολυαγαπημένος τῶν Μουσῶν!...

Ὁ Μελαχρινὸς ξανατύπωσε πρὶν ἀπὸ δεκαπέντε περίπου χρόνια τὶς «Παραλλαγές» του μὲ ἑλαφρὰ ρετουσαρίσματα καὶ τώρα τὶς ξανατυπώνει γιὰ τρίτη φορὰ μαζί μὲ μερικὰ ἄλλα ποιήματα καὶ μὲ νέα ρετουσαρίσματα πολὺ οὐσιαστικὰ αὐτῆ τῆ φορὰ, σ' ἕνα τόμο καλλιτεχνικώτατα ἐμφανισμένο μὲ τὸν γενικὸ τίτλο «Φίλτρα Ἐπωδῶν».

Δὲν ξέρω πῶς φαντάζονται οἱ στίχοι αὐτοὶ σὲ κείνον ποὺ τοὺς πρωτοδιαβάσει στὰ 1935, ἀλλὰ ὁμολογῶ ὅτι σ' ἐμένα ποὺ τοὺς διάβασα μ' ἐνθουσιασμὸ στὴν ἐποχὴ τους καὶ τοὺς ξαναβλέπω ξανατυπωμένους μὲ τόσες ἀλλαγές ὄχι καὶ πολὺ εὐστοχες κατὰ τὴ γνώμη μου, μοῦ κάμουν τὴν ἐντύπωση, μ' ὅλη τὴν τέλεια ἐμφάνισή τους μιὰς ἐπανάληψης. Τὴν ἐντύπωση αὐτὴ δὲν φτάνει, δυστυχῶς, νὰ διαλύσῃ ἢ προσθήκῃ τῶν δύο διεξοδικῶν ποιημάτων (δὲν ξέρω ἂν εἶναι ἀνέκδοτα ἢ ἂν ἀναδημοσιεύονται κι' αὐτά) τοῦ «Ἠσκιου τῆς Ἐριφίλης» καὶ τοῦ «Τραγουδιοῦ τοῦ Ἄντριωμένου». Θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ φαντασθῆ κανεὶς τὴν ἐξέλιξη τοῦ ποιητῆ τῶν «Παραλλαγῶν»—ποὺ κατέχει στὴν ἐντέλεια τὴν τεχνικὴ τοῦ στίχου καὶ τὰ μυστικὰ τῆς ἁρμονίας—διαφορετικώτερη, οὐσιαστικώτερη, πιὸ πνευματικὴ καὶ πιὸ ψυχικὴ μαζί... Πέρασαν τόσα χρόνια ἀπὸ τότε, καὶ τί χρόνια!

Τὴν αἰσθητικὴ συγκίνηση ποὺ δὲν βρῆκα τώρα φυλλομετρώντας τὰ «Φίλτρα Ἐπωδῶν», τὴν εἶχα νοιώσει ὡστόσο πρὶν ἀπὸ ὀχτῶ χρόνια ἀκούοντας ἀπὸ τὸ θίασο Κοτοπούλη τοὺς θεῖους στίχους τῆς «Ἐκάβης», τοῦ Εὐριπίδη μεταφρασμένους ἀπὸ τὸν ἴδιο Μελαχρινό. Τὰ χορὶκά τῆς τραγωδίας αὐτῆς εἶναι καθαρὰ ἀριστουργήματα. Σ' αὐτὰ εἶχε ξαναβρεῖ ὁ ποιητῆς τῶν «Παραλλαγῶν» τὴ μαγικὴ του τέχνη, τὰ πλούσια ποιητικὰ του χαρίσματα γιὰ νὰ ἐρμηνεύσῃ μὲ καταπληκτικὴ μαεστρία, ποὺ θὰ παραμείνῃ ὑποδειγματικὴ καὶ ἀφθαστὴ, τὴ Μοῦσα τοῦ ἀρχαίου συναδέλφου του.

Γ. ΔΑΜΟΡΗΣ

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ, «Ἐπὶ Κεφάλαια γιὰ τὴν ποίηση», σ. 61, ἐκδοσὴ Κασταλίας, Ἀθήνα 1935.

Ἐνα ἀπόσπασμα τοῦ Ἐπικτήτου βαλμένο πρὶν ἀπὸ τὸ πρῶτο κεφάλαιο, μὰς λέγει ἀρκετὰ, εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχή, γιὰ τὸ τέρμα τῆς μελέτης: «Τί οὖν; — λέγει ὁ Ἐπίκτητος — ἐπεὶ οἱ πολλοὶ ἀποτετύφλωσθε οὐκ ἔδει τινὰ εἶναι τὸν αὐτὴν ἐκπληροῦντα τὴν χώραν, καὶ ὑπὲρ πάντων ἄδοντα τὸν ὕμνον τὸν εἰς τὸν Θεόν»; Χρόνια τώρα ὁ κ. Δημαρᾶς

πρόσπαθει με πίστη ζηλευτή να χειραγωγήση τη διανοήση του τόπου μας σε ξεχασμένα, χαμένα μονοπάτια. 'Η πίστη' πρέπει να πάρη τη θέση της πάλι στην κοσμοθεωρία μας. Να θυμηθούμε πάλι πώς είμαστε μεταφυσικά όντα. 'Η έπιστημονική έρμηνεία είναι μιά, μπορεί στενή, άποψη του σύμπαντος. Πέρα απ αυτήν, άπάνω απ αυτήν, δίπλα απ αυτήν άπλώνονται άλλες άπόψεις. Γιατί «τυφλώττοντες» θά τις άγνοούμε; 'Ελεύθερη ή έπιστήμη στο έργο της. 'Αλλά έλεύθερη, το ίδιο πρέπει να 'ναι και ή ψυχή, να συλλάβη με όλες τις ικανότητές της το μυστήριο που όλοϋθε την κυκλώνει. Τέτοια βλέπω στο βάθος την προσπάθεια του κ. Δημαρά και γι' αυτό τη χαιρομαι. Μιά προσπάθεια για τη λύτρωση της ψυχής από το βράχο της μονοκόμματης και στενόκαρδης έπιστημονικής έρμηνείας, όπου χρόνια τώρα την έχουνε καρφωμένη. Προσπάθεια να όδηγηθί το πνεύμα σε σύνθεση πάνω από τις χτυπητές αντίθεσεις θρησκείας και έπιστήμης π. χ., που δέν είναι πραγματικά αντίθεσεις παρά όταν βλέπομε τα πράγματα στο πρώτο πλάνο. 'Υψωμένοι στην άνωτερη εκείνη σύνθεση θά δοϋμε τις αντίθεσεις να σβύνουν.

'Ο άναγνώστης της μελέτης για την ποίηση, πρέπει, νομίζω, νάχη αυτά ύπ' όψη του, για να μην ξαφνιαστή. Γιατί το βιβλίο του κ. Δημαρά δέν είναι μιά έπιστημονική έργασία με τη συνηθισμένη σημασία του όρου. 'Ενώ χρησιμοποιεί την άναλυτική μέθοδο, σε κάθε βήμα είναι μιά σύνθεση, σύνθεση φιλοσοφική, που προσπαθει να συλλάβη την ποιητική ούσία του ανθρώπου και άκόμη πλατύτερα να φτάση σε μιά θεμελιακή άνθρωπογνωσία.

'Η μελέτη του κ. Δημαρά, άναφέρεται άποκλειστικά στη λυρική ποίηση, γιατί όπως όρθά πιστεύει, στην έποχή μας ή ποίηση περιορίστηκε άποκλειστικά στη λυρική της μορφή, ενώ τα άλλα είδη της κλασικής διαιρέσεως της ποιήσεως έχουν άποκτήσει την άυτοτέλειά τους. Πάει να πη τώρα ότι ποίηση και λυρική ποίηση ταυτίζονται άπόλυτα; 'Ο κ. Δημαράς το πιστεύει, έγώ όχι. Δέν ξεχνώ ότι ό όρος «λυρική» δίνει ένα προσδιορισμό στην ποίηση, δέν την έξαντλει, δέν καλύπτει την έννοιά της, άκόμη και όταν ό λυρισμός κυριαρχεί στο ποίημα. Με όπλο την ψυχαναλυτική μέθοδο προσπαθει από το έργο του ποιητή να ξαναβρής την έμπνευσή του, να συλλάβη το πρώτο νόημα του ποιητικού έργου. 'Ετσι πιστεύει, αν πατήση ή πλησιάση τις μουσικές κορφές, να συλλάβη μαζί με το νόημα του ποιητικού έργου και τη συμβολή του στο δρόμο της άνθρώπινης γενικά ζωής.

Να μην πλανηθούμε από το όνομα της μεθόδου που χρησιμοποιεί. Ρητά μάς λέγει πώς τη μέθοδο τη χρησιμοποιεί έλεύθερη από κάθε «προκαθωρισμένο ψυχαναλυτικό σύστημα». "Ό,τι συμβαίνει με ένα όπλο, που άξια του δίνουν το μάτι και το χέρι του σκοπευτή, το ίδιο γίνεται και με μιά έπιστημονική μέθοδο. Δέν είναι ή μόνη υπεύθυνη για τα συμπεράσματα που δικαιολογούν στο όνομά της.

'Εδώ πρέπει να σημειώσω πώς αν οί γνωστοί ψυχαναλυταί βρίσκονται σε μεγάλη πλάνη, δέν είναι γιατί, όπως λέγει ό κ. Δημαράς, την

ψυχανάλυση, μέθοδο δυναμική, την έκαμαν κάτι το στατικό, υποτάζοντας την σ' ένα σύστημα. Νομίζω πώς κάθε μέθοδος, αν την πάρουμε άπόλυτα, είναι δυναμική, ως τη στιγμή που θά τη χρησιμοποιήσωμε.

'Η πλάνη των ψυχαναλυτών είναι ότι το ψυχικό φαινόμενο δέν τό είδαν σε όλη του την πληρότητα. Το είδαν μονάχα ή σχεδόν σε βιολογικό ή όργανικό φαινόμενο, πάντα υποταγμένο κάπου, δέν τό είδαν στην άυτοτέλειά του, δηλαδή μ' άλλα λόγια ή πλάνη τους είναι ή μεταφυσική τους, όχι ή μέθοδός τους.

Το πρώτο έρώτημα που προβάλλει, μετά τη θέση του σκοπού είναι, αν το ποίημα είναι μιά όντότης ξεχωριστή. Ποιά είναι ή ουσιαστική διαφορά που διακρίνει την ποίηση από τον πεζό λόγο; "Όσο κι' αν μορφή να άμφισβητήση κανείς το πρώτο συμπέρασμά του, ότι το ποίημα σήμερα έχασε όλες τις έξωτερικές ιδιότητες, γιατί όσο ξαίρω δέν έγινε άκόμη άπάνω σ' αυτό το ζήτημα έξαντλητική φιλολογική έργασία, σωστό είναι τη διάκριση άνάμεσα σε πρόζα και ποίηση, να τη ζητήσωμε βαθύτερα, όχι στα έξωτερικά σημάδια.

'Αντίς αυτό όμω και ένω νομίζει ότι φτάνει σ' αυτό, θαρώ πώς ό κ. Δημαράς φτάνει σε κάτι γενικώτερο. Κάνει μίαν άνάλυση που τον φέρνει στις γενικώτατες τάσεις της άνθρώπινης ψυχής. Ξεχωρίζει από τη μιά τη διανοήση, που θεμελιακή προσπάθειά της είναι να 'ναι άπρόσωπη και άντικειμενική, που άναγκαστικά στρέφεται πάντα σε ένα άντικείμενο και προσπαθει πάντα να διαστέλλεται από το ύποκείμενο, κι' ως πηγάζει απ' αυτό. Κι από την άλλη, μίαν άλλη τάση, «που πηγής της φανερό είναι το ύποκείμενο, και σκοπός της πάλι το ίδιο το ύποκείμενο, ή έκφρασή του».

Και αυτά τα όνομάζει «ποίηση καθαρά λυρική, ιδέα της λυρικής ποίησης» και «πρόζα καθαρή».

'Από τη στιγμή που κάνει αυτή τη διάκριση νομίζω πώς δέ βρίσκειτα πιά στο ζήτημά του, το έχει πολύ ξεπεράσει. Γιατί έτσι στο νόημα που δίνει στην πρόζα θά θεωρήσωμε ως πεζό λόγο, όπως το λέει κιόλας, την άλγεβρική έξίσωση και μάλιστα ιδανική του μορφή. Γιατί όχι όμως και ένα έπιτελικό σχέδιο πολεμικών έπιχειρήσεων, ή και όποιοδήποτε άλλο σχέδιο; Και στο νόημα που δίνει στην ποίηση πώς δέ θά περιλάβωμε όποιαδήποτε πράξη του ανθρώπου ως ύποκείμενου; Είναι φανερό πώς με τη διάκριση αυτή βρισκόμαστε σε μιά γενικώτατη άνθρωπογνωσία, στην όποία μπορούν να υπαχθούν όλα τα άνθρώπινα έργα. 'Αλλά έτσι δέ δίνεται άπάντηση στο έρώτημα, που είναι το βασικώτερο της μελέτης: 'Επειτα το δύσκολο δέν είναι νομίζω να άνακαλύψωμε, ότι το ποίημα πηγάζει από το ύποκείμενο και στρέφεται γύρω σ' αυτό. Αυτό είναι πολύ γενικό. Μέσα στον κόσμο του ύποκειμένου πρέπει να βρούμε ποιά ύποκειμενική έκφραση, ή έξομολόγηση είναι ή ποίηση. Οί δυσκολίες ειδικά για την ποίηση είναι πιά μεγάλες, γιατί όργανό της έχει το λόγο, τη γλώσσα, ένα όργανο λίγο ή πολύ έκλογικευμένο, που δέ φαίνεται νάχη, ούτε να μορφή πάντα νάχη τα γνωρίσματα που της δίνει ό κ. Δημα-

ρας. Μπορούμε να κάνουμε λόγο για την ποίηση χωρίς να αντικρύσωμε τὸ πρόβλημα τοῦ λόγου ὡς ἐκφραστικοῦ ὄργανου, στὴν οὐσία του, ὄχι στὴ μορφή του; Τὸ νομίζω ἀπαραίτητο. Ἴσως κάθε πραγματικὸ ποίημα νὰ ἔναι ἴσα, ἴσα ἔνα δράμα τοῦ ἀγῶνα ποῦ διεξάγει τὸ ὑποκείμενο γιὰ νὰ ἐκφράσῃ μὲ τὰ λόγια τὸ ἀνέκφραστο, ποῦ ζῆ βαθεῖα μέσα του, ἀπόλυτα, ἐνίστο, ταυτισμένο μὲ τὸν ἑαυτό του, πέρα ἀπὸ τὸ κομμάτι-σμα ποῦ φέρνει ἢ διασπασμένη σὲ χῶρο καὶ χρόνο ὑπαρξῆς. Ἡ γλῶσσα εἶναι ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη ἀχάριστο, ἀλύγιστο, ἐργαλεῖο, κάτι ἀνάμεσα στὸ μῦθο καὶ τὸ λόγο, ὅπως εἶπεν ὁ σοφὸς Γερμανὸς ἐπιστημολόγος Cassirer. Σὲ πόσο καλύτερη θέση ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη εἶναι ὁ μουσικός, ἀκόμη κι ὁ ζωγράφος!

Μπορούμε εὐκολώτερα νὰ μιλοῦμε γιὰ καθαρὴ μουσικὴ καὶ νὰ νοιώθωμε τὸ περιεχόμενό της, πολὺ δύσκολα ὁμως μιλοῦμε γιὰ καθαρὴ ποίηση, ἢ ἀκόμη δυσκολώτερα μποροῦμε νὰ συλλάβωμε τὸ νόημά της, ποῦ, κι ἂν τὸ συλλάβωμε, εἶναι ἴσως ἀδύνατο νὰ τὸ πραγματώσωμε. Ἄφοῦ θὰ ἐντοπιζάμε τὴν ποίηση μέσα στὴ χῶρα τοῦ ὑποκειμένου, ἔπειτα θὰ ἀντιμετωπίζαμε τὸ ποίημα. Καὶ θὰ ἔπρεπε τότε νὰ ἀπαντήσωμε σὲ ἕνα ἄλλο ἐρώτημα: γιὰτί κάθε ἐκφραση τοῦ ὀρισμένου αὐτοῦ χῶρου δὲν εἶναι ποίημα; καὶ πῶς πρέπει νὰ ἔναι μιὰ ἐκφραση του γιὰ νὰ τὴν ποῦμε ποίημα; Ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα αὐτὸ θὰ μᾶς ἔδινε ἀκριβῶς τὸν ὀρισμὸ τοῦ ποιήματος καὶ αὐτὸς μᾶς χρειάζεται, γιὰτί στὴν πραγματικότητα ποιήματα ἔχομε, ποίηση ὄχι. Μπορεῖ στὸ ἐρώτημα αὐτὸ νὰ μὴν ἀπαντήσωμε ποτέ—ὅσο ξαίρω γιὰ κανένα ἔργο τέχνης δὲν ἔχει δοθῆ βέβαιον ἀντικειμενικὸ κριτήριον, μποροῦμε τὴν τεχνικὴ του νὰ κρίνωμε τὴ συνολικὴ του ἀξία ὄχι,—ὁμως αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημα ποῦ μᾶς βασανίζει. Εἶναι πρόβλημα οὐσίας, ποῦ ξεφεύγει ἀπὸ τὰ περιγραφικὰ δίχτυα τῆς ἐπιστήμης μας, καὶ μόνο στὴν περιοχὴ τῆς διαλεκτικῆς θὰ πρέπει ἴσως νὰ ἀναζητήσωμε τὴν ἀπάντησιν.

Στὸ Γ'. κεφάλαιο «τὸ θέμα τῆς ποιήσεως», ἐρευνώντας τὸ ποίημα καὶ τὰ συστατικὰ του προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ τὸν πυρῆνα, τὸ ἀρχικὸ κύτταρον γύρω στὸ ὁποῖον ὀργανώθηκε τὸ ποίημα ὀλόκληρον. Ἐδῶ φαίνονται τὰ τρωτὰ τῆς ψυχαναλυτικῆς μεθόδου, ἢ μάλλον ὄχι αὐτό, ἐδῶ ὁ κ. Δημαρᾶς χρησιμοποιεῖ τὴν ψυχανάλυσιν ὅπως οἱ ψυχαναλυταί, ὑποταγμένη δηλαδὴ σὲ προκαθορισμένο σύστημα.

Ἐκεῖνο ποῦ ζητᾶ τὸ ἔχει βρῆ καὶ ἡ ψυχανάλυσιν τοῦ χρησιμεύει μόνο γιὰ ὄργανον ποῦ θὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἐπιστημονικὴ διατύπωσιν. Ἄλλως πῶς τοῦ ξεφεύγει ὅτι τὰ μορφικὰ στοιχεῖα δὲν εἶναι αὐτὸ ποῦ εἶναι διότι ἐκφράζουν τὴ νοσταλγίαν, τὸν πόθον τῆς ἐπιστροφῆς, ὅπως λέγει, ἀλλὰ εἶναι αὐτὸ ποῦ εἶναι, γιὰτί αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἢ φύσιν τοῦ ρυθμοῦ κι σ' αὐτὴν ὑπακούουν: Ἄλλη ἀπόδειξις χρειάζεται ἔπειτα γιὰ νὰ πεισθοῦμε, ὅτι μ' αὐτὰ τὰ μέσα ὁ ποιητῆς ἐκφράζει τὸν πόθον τῆς ἐπιστροφῆς καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ πόθος ὑπάρχει. Ἐπειτα πῶς δέχεται ὅτι «γνωρίζουμε ἤδη ἀπὸ τὴν ψυχανάλυσιν ὅτι τὸ θέμα τῆς μητέρας ταυτίζεται μὲ τὸ θέμα τῆς ἐπιστροφῆς. . . . καὶ πόσο ὁ σαρκικός πόθος ἐκφράζει τὴ μα-

νία τῆς ἐπιστροφῆς μέσα στὸν μητρικὸ κόλπον; Αὐτὰ μόνο εὐλογεσ ὑποθέσεις μπορεῖ νὰ ἔναι, ὄχι γνώσεις.

Ἄρθρον εἶναι βέβαιον ἢ κατάληξις τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ, ὅτι ὑπάρχει ἕνα «δεδομένο» στοιχεῖον ἐμπνεύσεως καὶ ἕνα ἔντονον βουλητικὸν στοιχεῖον «ποῦ δεσπόζει μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ καὶ ποῦ χωρὶς αὐτὸ ἢ ἐμπνευσις δὲ θὰ μποροῦσε νὰ πάρῃ τὴ μορφή τοῦ ποιήματος». Ἡ νοσταλγία τῆς ἐπιστροφῆς ὁμως ὀνομάζεται στὸ τέλος τοῦ ἴδιου κεφαλαίου, «ἐφεσις πρὸς ἕνα χαμένο παράδεισον».

Ἄκολουθεῖ στὸ Δ'. κεφάλαιον, μέσα σὲ λίγες ἀλλὰ πολὺτιμες γιὰ τὴν πυκνότητα καὶ τὴ μεστότητα τοῦ περιεχομένου των σελίδων, θαυμάσια ἀνάλυσιν τοῦ ρόλου ποῦ παίξει στὴν ποίησιν ἢ ἐμπνευσις καὶ ἢ βούλησις. Καὶ στὸ Ε'. κεφάλαιον, προσπαθώντας νὰ ἀναλύσῃ τὸ «περιεχόμενον τῆς βουλήσεως» καταλήγει ὁ κ. Δημαρᾶς, χρησιμοποιοῦντας τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὴν ἀναλογία, σ' ἕνα συμπέρασμα ποῦ περιμέναμε: «ἢ ἐμπνευσις, λέγει, ἐνιστάται στὴ βάση της, εἶναι ἢ ἀσυνείδητη συμβολικὴ ἀνάμνησις τῶν προϊστορικῶν χρόνων τῆς ἀνθρωπότητος, ὅταν ἢ ἀρχικὴ ἀποκάλυψιν κυβερνοῦσε τὴ σκέψιν της καὶ κατηύθυνε τὴ ζωὴ της». Ἡ ποίησις δηλαδὴ ἐκφράζει τὸν πόθον νὰ ξαναβροῦμε τὸ χαμένο παράδεισον.

Ἡ σύνδεσις αὐτὴ τῆς ποιήσεως μὲ τὴ θρησκείαν, καὶ μάλιστα μὲ ὀρισμένη θρησκείαν, καθὼς καὶ ἢ πίστις τοῦ συγγραφέα ὅτι λυρικὴ ποίησις καὶ ποίησις ταυτίζονται, ὀδηγοῦν λογικὰ στὰ συμπέρασμα τῶν ΣΤ'. κεφαλαίου. Ἡ κλασσικὴ ποίησις τῶν ἀρχαίων ἀποκλείεται ἀπὸ τὸν περιβόλον τῆς πραγματικῆς ποιήσεως. Γιὰτί οἱ ἀρχαῖοι ἀγνοοῦσαν τὸν ἔσω-τερικὸν κόσμον καὶ ἢ τέχνη τους φέρνει δυνατὴ τὴ σφραγίδα τοῦ ὀρθολογισμοῦ.

Ἀντίθετον νομίζω πῶς τὸ γεγονός ὅτι γιὰ τὸν ἀρχαῖον «Ἕλληνα ἢ ποίησιν «λόγος ἐστὶ ἔχων μέτρον» καὶ τὸ ὅτι ὁ ἀρχαῖος αὐτὸς Ἕλληνα δημιουργῆσε μιὰ τόσο μεγάλη τέχνη μὲ ὀρθολογικὴ σφραγίδα ἔστω, θὰ ἔπρεπε νὰ κάμουν πῶς διστακτικὸν τὸν κ. Δημαρᾶ στὴ διατύπωσιν τῶν «ἀποκλειστικῶν» αὐτῶν ἀρχῶν του.

Ἄλλὰ ὁ συγγραφεὺς δὲ μᾶς κρύβει ὅτι ἐκφράζει τὴν πίστιν του καὶ μάλιστα τὴ θρησκευτικὴν τῆς πίστεως. Καὶ μιὰ πίστις ἀπὸ τὴ φύσιν της εἶναι λίγο—πολὺ «ἀποκλειστικὴ». Σπουδαῖον, πολὺ σπουδαῖον εἶναι, γιὰ ὄσους δὲ δέχονται τὴ θρησκευτικὴν αὐτὴ ἐξήγησιν τῆς ποιήσεως, ὅτι μαζὶ μ' αὐτὴν ὁ κ. Δημαρᾶς μᾶς δίνει ὑψηλοῦς, πλούσιους, γόνιμους στοχασμοὺς γιὰ τὴν ποίησιν, καὶ ὑψώνει τὸν ἀναγνώστη σὲ μιὰ φιλοσοφικὴ ἐνατένισιν τοῦ θέματος ἀπὸ τὴν ὁποῖαν πολλὰ ἔχει νὰ κερδίσῃ.

Β. ΤΑΤΑΚΗΣ

Ν. Θ. ΠΑΚΤΙΒΑΝ Ἡ κοινωνικὴ ἀνάγκη ἐλευθέρων ἀνθρώπων. (βιβλιοπ. Κάουφμαν) Ἀθῆναι (σ. 28).

Τὸ θέμα ἀπὸ τὰ πῶς ἐνδιαφέροντα καὶ μάλιστα σήμερον. Ἐξετάζονται σύντομα μὲ προσοχὴ καὶ νηφαλιότητα τὰ ἐξῆς κεφάλαια:

1) Τί εἶναι ἢ πνευματικὴ ἐλευθερία; 5) Τί εἶναι ἢ πνευματικὴ δουλεία; 3) Ποῖος εἶναι ὁ κόσμος ὅπου ζοῦμε, ἐν σχέσει πρὸς τ' ἀνωτέρω;

4) 'Η σημερινή παιδεία και 5) 'Η πραγματική παιδεία. 'Ο κ. Ρακτιβάν εκπαιδευτικός γεμάτος πίστη και ένθουσιασμό για την άποστολή του, γιατί ως άποστολή δέχεται τη δουλειά του, μάς έδειξε και σε δυο άλλες εργασίες του—έγκόλπιον άρχηγού ομάδος, έγκόλπιον δοκίμου έλπιδοφόρου—(είναι ιδρυτής της οργανώσεως των έλπιδοφόρων)—τι στάση παίρνει απέναντι στα βασικά πνευματικά προβλήματα της ζωής, μέσα στα όποια από τα πρώτα και ή πνευματική έλευθερία. Βρίσκεσαι μπροστά σ' έναν άνθρωπο που προσπαθεί να 'ναι άληθινός χριστιανός. Το χριστιανισμό του τον άντλεϊ από την άγνή πρώτη πηγή.

'Εκεί, στην άπέραντη, τη γεμάτη φώς και πνεύμα χριστιανική άγάπη για τον άνθρωπο, για τον άδελφό, και τίς άλλες άρετές της εύαγγελικής διδασκαλίας, θεμελιώνει το θέμα του. 'Ο χριστιανισμός σέβεται την ανθρώπινη ψυχή και φυσικά και την άτομική προσωπικότητα. 'Η άνακάλυψη και ή μελέτη της προσωπικότητας, που έγινε τελευταία από την ψυχολογία και το παιδαγωγικό ίδανικό, που κύριό του έργο βάζει να βοηθήσει την ανάπτυξη της παιδικής προσωπικότητας, είναι πολύ παλιές άλήθειες για το χριστιανισμό.

'Η πνευματική έλευθερία βέβαια προϋποθέτει έλεύθερη σκέψη και έλεύθερη έκφραση.

'Η πρώτη είναι καρπός έσωτερικής πάλης. "Όσο βαθαίνει κανείς τον έαυτό του και του γίνεται συνειδητή μιá πνευματική προσωπικότητα, που σιγά-σιγά μορφοποιείται μέσα του, τόσο άποκτá την άνεξαρτησία, την πνευματική άνεξαρτησία του, πρώτα απέναντι του έαυτού του και έπειτα απέναντι του έξωτερικού κόσμου—,τόσο έγγίζει τη Σωκρατική εκείνη τελειότητα: να πείθεσαι και να ύποχωρής, πνεύμα έσύ, μονάχα στο λόγο, τον καθαρά άντικειμενικά δοσμένο. "Ένα τέτοιο άφθαστο παράδειγμα πνευματικής άνεξαρτησίας μάς δίνει, νομίζω, ό Χριστός στο Γολγοθά. Το πνεύμα του είναι τόσο έλευθερωμένο από τον άτομικό έαυτό του, που στα χείλη του άνθει τό: «Πάτερ άφες αυτοίς, ού γάρ οίδασι τι ποιούσι».

'Η έλεύθερη έκφραση είναι ένα άγαθό που θά μάς τό δώσει ή κοινωνία. Και τόσο άποτελεσματικώτερα και καλύτερα θά τό δώσει, όσο περισσότερα πνευματικά έλεύθερα άτομα περικλείει στα σπλάχνα της.

Τί γίνεται όμως σήμερα; Μ' όσα κι άν λένε και παιδαγωγοί και κοινωνία, πολύ λίγο σεβόμαστε τον άνθρωπο. "Όχι μόνο δέν τον σεβόμαστε μά κι έπιχειρούμε να τον έξαφανίσωμε αυτόν τον άνθρωπο, στην προσωπικότητά του, ήθική και πνευματική. Είναι αυτό νομίζω το άγωνιωδέστερο πρόβλημα της έποχής μας. Σήμερα τον άνθρωπο τον βλέπουμε σχεδόν μονάχα ως μέσο, όχι ως σκοπό. Μπροστά μας δέν έχομε ανθρώπους, αλλά ιδέες. Κι ούτε μπορούμε να πούμε πώς ό πόλεμος γύρω στις ιδέες και για τίς ιδέες γίνεται με τρόπο που να δείχνη σεβασμό πρός την πνευματική άνεξαρτησία του άλλου. Μοναδικός μας σκοπός, θαρρείς, είναι να άποκτήσωμε έναν όπαδό. Που να ζούσεν ό Σωκράτης να βλεπε την τρομακτική δύναμη που έχει στην έποχή μας ή σοφιστεία! Γιατί κάθε οργανωμένη προπαγάνδα, που δέ σέβεται τον άνθρωπο, μιá σοφιστεία είναι. Σήμερα ξαίρομε πιότερη ψυχολογία και τη χρησιμοποιού-

με για να δημιουργήσωμε τη «δόξα», την «πειθώ άνευ του είδέναι», γιατί αυτή θά μάς δώσει τον όπαδό. 'Η ρεκλάμα, το μέγεθος και το χρώμα των στοιχείων, ή κατάλληλη ηλικία, ή ώρισμένη ψυχολογική στιγμή, ή σειρά των έπιχειρημάτων και πόσα άλλα, το μεγαλύτερο μέρος της μορφής της ζωής μας! Κι όλα αυτά γιατί; Γιατί δέν άποτεινόμαστε στο λόγο, δέ βλέπομε στον άλλο μιá πνευματική μονάδα, αλλά ένα μέσο, έναν ύποψήφιο όπαδό.

Κι όσο τό σκέπτεσαι έτσι, τόσο βλέπεις πώς τό θεμελιωδέστερο πρόβλημα που έχει να λύση ή έποχή μας, αυτό που θά κρίνη και την τύχη του πολιτισμού μας, είναι να βρη τον τρόπο να ύποβοηθήση τη διαμόρφωση πνευματικώς έλευθέρων ανθρώπων, να έξασφαλίση άποτελεσματικά την πνευματική έλευθερία, να της δώσει πάλι ούσιαστικό περιεχόμενο. Γύρω σε τέτοιες σκέψεις στρέφεται και το βιβλιαράκι του κ. Ρακτιβάν, απλό όπως είναι, γιατί δέν κάνει τόσο θεωρητική έρευνα, όσο απλή έκθεση του θέματος. Μιá έκθεση όμως στοχαστική και πειθαρχημένη.

Τό μόνο που σε στενοχωρεί είναι κάποια άρκετά κτυπητή γλωσσική άτημελησία.

B. ΤΑΤΑΚΗΣ

ΙΩΑΝΝΑΣ ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑ. «Τό χαμόγελο της γιαγιάς» (παραμυθόδραμα)
'Αθήνα.

Σ' ένα τόσο απλό γεγονός, όσο είναι τό στιγμιαίο άνάβλυσμα λίγης χαράς ή δ. 'Ιωάννα Μπουκουβάλα, μπόρεσε να δώσει μιάν ύπόσταση ποιητική. «Τό χαμόγελο της γιαγιάς» που βλέπουμε τυπωμένο στο Ζ'. τεύχος της παιδικής βιβλιοθήκης του οίκου 'Ηλία Ν. Δικαίου, είναι γραμμένο με πείρα θεατρική και γνώση της ψυχολογίας του παιδιού. 'Από την πρώτη εικόνα ό θεατής έντοπίζεται και ζει την άτμόσφαιρα του μύθου, χάρη στην αφήγηση της Γιαγιάς «'Ο παππούς σας λείει—παλικάρι τότε ζηλευτό μούφερε δώρο ξακουστό τ' άτίμητο πετράδι που είχε τό φώς του ήλιου κλεισμένο στις άχτίδες του, που είχε τό φεγγυβόλημα της στάλας της βροχούλας άπάνου στού δεντρίου τό φύλλο. Κ' ήταν μαζί και κόσμημα και θησαυρός γιατί ήταν πετράδι μαγεμένο». Τό είχε φτιάξει κάποιος παπούλης τους «Πήγε—λείει—στη χώρα της βροχής. 'Εκεί σταχτιές θαμπές, άργοκυλάνε αιώνια οί στάλες που είναι τά κλάμματα της πλάσης. Πήρε ό παππούλης σας μιá στάλα κ' έφτιαξε τό πετράδι έπειτα πήγε στού ήλιου την άχτίδα. 'Εκεί χορεύουνε τρελλές οί άχτίδες—εύλογημένη χώρα! Πήρε ό παππούλης μιάν άχτίδα και φώτισε μ' αυτές τό μαγικό πετράδι...» "Αν δέν έπρόκειτο για μιάν ύποβολή που πρέπει όπωσδήποτε ν' άσκηθή στην τρυφερή ψυχή του παιδιού, θά λέγαμε πώς έχει μιάν επιτήδευση ή μουσικώτατη αυτή γλώσσα. Κι' όσο ή Γιαγιά βλέπει τό πετράδι «στα χείλη της χαμόγελο ποτέ δέ θά ξανάρθει» Έτσι μεταδίνει τη θλίψη και στα έγγόνια της, θλίψη που τη σχολιάζουν, την κρίνουν με τη μικρή λογική τους. "Ό,τι άκολουθεί ύστερα από την πρώτη εικόνα, άνήκει στη σφαίρα της φαντασίας. Οί δυο έγγονοι πηγαινούν στη χώρα του ήλιου για να συναντήσουν την 'Αχτίδα «τό μάτι της

πλάσης», νά τή συμβουλευτοῦν. Ἡ δ. Ἰ. Μπ. προσδίνει ὀλητὴ φυσικότητα στὸ σύντομο καὶ ἔξυπνο διάλογο, κ' οἱ σκηνές ποὺ δημιουργεῖ διαδοχικὰ κρατοῦν ἀδιάπτωτο τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴ γοητεία. Ἐκεῖνο ποὺ ἀξίζει ἰδιαίτερα νά σημειωθῆ εἶναι ἡ ἰσομέρεια στὴν κατανομὴ τῶν ρόλων. Γύρω ἀπὸ τὸ κεντρικὸ πρόσωπο, τὴ Γιαγιά, ποὺ δὲν ἐμφανίζεται παρὰ στὴν ἀρχὴ καὶ στὸ τέλος, κινεῖται ἕνας μικρόκοσμος, ποὺ ἐκδηλώνει τὴν περιέργειά του, τὴν ἀφέλειά του, τὴ ζωηρότητά του, τὴ χαρὰ του, μὲ τὴν ἐλάχιστη ἐκμετάλλευση τῶν συμβατικῶν εὐρημάτων.

Γ Δ.

ΑΝΤΗ ΠΕΡΝΑΡΗ «Τὰ τραγούδια τῆς θάλασσας» (Ποιήματα).

Ὁ κ. Τ, Ἄγρας προλογίζοντας στὴ συλλογὴ αὐτὴ ὀνομάζει τὸν κ. Περνάρη «γνήσιο ἀντιπρόσωπο τῆς ποιητικῆς γενεᾶς του» τῆς Κυπριακῆς. Καὶ προσθέτει χαρακτηριστικά. «Δὲν τὸ ἔχω γιὰ καθόλου μικρὸ πρᾶγμα τὸ σταθερὸ τοῦτο στιχουργικὸ χέρι, ποὺ ἄκοπα θαρρεῖς καὶ μὲ τέλεια φυσικότητα, κρατεῖ τὴν ποιητικὴ τεχνικὴ... Οἱ στροφές ποὺ ἀνοικοκλείνουν, ποὺ ἀνοίγουν ὡς τὴ μέση κ' ἐπειτα ἀρχινοῦν νά κλείνουν, μοιάζουν ἀληθινὰ ὡς ἂν ἡ πλατεία ἀνάσσα τῆς ψυχῆς». Τὰ λόγια τοῦ κ. Ἄγρας εἶναι μιὰ μαρτυρία μπροστὰ στὸ δικαστήριό τῆς κοινῆς γνώμης. Μαρτυρία ὀρθία καὶ κατηγορηματικὴ.

Μ. Η.

ΣΧΟΛΙΑ

Η ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ ΚΑΙ Η ΟΜΙΛΟΥΜΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ

Ὁ Κύριος Π. Μαργαρίτης μᾶς ἔδωσε τὸ σημεῖωμα ποὺ μ' εὐχαρίστη δημοσιεύουμα ἐδῶ. Πρέπει ὀμως νά προσθέσουμα πῶς τὸ περιοδικό μας, ἔχοντας ὀρισμένες πιά πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα πεποιθήσεις, δὲν μπορεῖ νά συμφωνήσει μὲ τίς ἀπόψεις καὶ—φυσικά—μὲ τὴ γλῶσσα τοῦ ἐγκρίτου καὶ σεβαστοῦ μας φίλου—.

Τὸ ζήτημα τῆς καθαρευούσης, τῆς γραφομένης καὶ τῆς ὀμιλουμένης γλῶσσας ἀπασχολεῖ ἀκόμη πολὺ τὴν φιλολογίαν μας, ἡ ὀποία ἔκαμα πολλὰς ὕποχωρήσεις ἡ μᾶλλον προσχωρήσεις εἰς τὴν τρίτην αὐτὴν φωνήν, διότι πολλὰὶ λέξεις, ὕφος, σύνταξις κ.λ.π. λαμβάνονται καὶ γραφονται ἀπὸ τὴν λεγομένην δημοτικὴν. Κυρίως ἡ γραφομένη σήμερον εἶναι μεικτὴ. Λαμβάνει ἀπὸ τὰς τρεῖς αὐτὰς παραλλαγὰς ἄλλοτε λέξεις καὶ ἄλλοτε φράσεις ὀλοκλήρους καὶ ἐπηρεάζεται εἰς τὴν σύνταξιν ἀπὸ τὰς συγχρόνους Εὐρωπαϊκὰς γλῶσσας κυρίως τὴν Γαλλικὴν καὶ Γερμανικὴν. Ἐὰν ἐξετασθῆ ἀκριβῶς εἰς ἕκαστον ἔθνος, ἄλλη εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ,—τὰ διάφορα ἰδιώματα—ἄλλη ἡ ὀμιλουμένη εἰς τὰς πόλεις ἀπὸ τοὺς ἐγγραμμάτους, τοὺς ἐπιστήμονας, τοὺς δημοσιογράφους καὶ ἄλλη ἡ γραφομένη παρ' αὐτῶν. Ἐσφαλμένη εἶναι ἡ ἀξίωσις νά γραφωμεν ὀπως ὀμιλεῖ ὁ ἀμόρφωτος καὶ ἀγράμματος λαός, ἐκτὸς ἔαν καὶ ὀταν θέλομεν ν' ἀναπαραστήσωμεν σκηνὰς λαϊκὰς εἰς τὸ διήγημα, εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἀκόμη εἰς τινὰς παραστάσεις ζωντανὰς καὶ ἐκφραστικὰς, οἰκογενειακὰς κ.τ.λ. Ἡ μεικτὴ αὐτὴ γλῶσσα ὀσημέραι διαμορφοῦται καὶ ὕπερισχύει καὶ ἐγκαταλείπεται ἡ ἀκριφινῶς ἀρχαίζουσα καθαρεύουσα.

Ἀνάγκη δὲ νά ὀμολογήσωμεν οἱ δημοτικισταὶ ὀτι τοὺς ἐπιστημονικοὺς ὀρους καὶ τοὺς εἰδικούς κατὰ κανόνα θὰ τοὺς ζητήσωμεν εἰς τὴν καθαρεύουσαν καὶ μᾶλιστα εἰς τὴν Ἀρχαίαν ἀφοῦ καὶ οἱ ξένοι εἰς αὐτὴν προστρέχουν διὰ νά δημιουργήσωμεν νέους ὀρους. Καὶ εἶναι ἀληθῶς ἀποτρόπαιον καὶ γελοῖον τοὺς ἐκ τῆς ἀρχαίας ἔλληνικῆς κακοτέχνους πολλάκις ὕπ' αὐτῶν σχηματιζομένους νέους ἐπιστημονικοὺς ἡ τεχνικοὺς ὀρους νά τοὺς πέρνωμεν αὐτούσιους, ἐνῶ δυνάμεθα καὶ ὀφείλομεν νά προστρέξωμεν εἰς τὴν πηγὴν καὶ τοὺς ἐξελληνίσωμεν π. χ. εἰς τὴν Μαιευτικὴν καὶ Ἀνατομικὴν οἱ Γάλλοι ἔνα τῶν ὕμένων τοῦ ἐμβρύου ὀνόμασαν enboregion! ὁ δὲ Ἐλλήν μεταφραστὴς τὸν ἀρῆκε αὐτούσιον καὶ...ἀνούσιον, ἐνδοπεριῶν (!).

Ἐν τούτοις εἰς τὴν γραφομένην σήμερον περιορίζονται εἰς τὸ νά μετατρέπουν καὶ ἀποβάλλουν τὰς κατὰ λέξεις ἰῶν λέξεων, ἐνῶ ἡ ὀλη φράσις καὶ ἐκάστη λέξις ἀνήκουν εἰς τὴν καθαρεύουσαν. Λαμβάνω ὀς παράδειγμα τῆς Κας Ταρσοῦλη τὸ «Μαγικὸ καράβι» (Μακεδονικὲς Ἡμέρες—Μάρτιος ἐ. ἔ.). Γράφει· «Μέσα ἀπὸ θαμπὲς καὶ μακρυνὲς ὀμίχλες ξεπροβάλλετε σύννεφα λευκά. Παίρνοντας μὲ τίς ἀναλαμπὲς τοῦ ἡλίου, κάθε πνοὴ τοῦ αἰθέρα, κάθε ψίθυρο, καθ' εὐωδιὰ ξεκινᾶτε ἀπὸ κάποιες οὐράνιες χῶρες πρὸς

άγνωστες διευθύνσεις, πρὸς γαλάζιες ἀπέραντες ἐκτάσεις».

Τὸ μεταφράζω εἰς καθαρεύουσαν σύγχρονον.

«Ἀπὸ θαμβὰς μακρὺν ἀς ὀμίχλας προβάλλετε σύννεφα λευκά, παίρνοντα εἰς τὰς ἀναλαμπὰς τοῦ ἡλίου, κάθε πνοὴν τοῦ αἰθέρος, κάθε ψίθυρον καθ' εὐωδίαν ἐκινᾶτε ἀπὸ τῆς οὐρανόθεν χάρας πρὸς ἀγνώστου διευθύνσεις πρὸς ἐώδεις ἀπεράντους ἐκτάσεις.

Ὡς βλέπετε μόνον αἱ καταλήξεις εἶναι τῆς δημοτικῆς. Ἐνας καθαρὸς δημοτικιστὴς θὰ ἔγραφε».

«Μεσ' ἀπὸ τὸ θαμπὸν ἀπόμακρο μπόυσι, βγαίνετε σύγνεφα ἄσπρα, παίρνοντας μὲ τὴν λάμψη τοῦ ἡλίου κάθε φύσημα τοῦ ἀγέρα, κάθε θρόισμα, κάθε μυρωδιὰ ξεκινᾶτε ἀπὸ κάποια οὐράνια ἀλλοτινὰ μέρη σὲ γαλάζιες ἀτέλειωτες χάρες».

Δηλ. ἡ σημερινὴ λογογραφία, ἀλλάζει τὰς καταλήξεις ἀποβάλλει τινὰς ἀρχαϊζούσας λέξεις (ἐνῶ ὁ λαὸς τοῦναντίον πολλὰς τὰς καθιερώνει) μένει ὅμως κατ' οὐσίαν καθαρεύουσα, μὲ ἄλλα πόδια καὶ ὑποδήματα, σημερινά.

Πᾶσα γλῶσσα ἐξελίσσεται διὰ τῶν αἰώνων. Ἡ Ὀμηρικὴ, καὶ ἡ δημοτικὴ μας ἔχουν τὰς αὐτὰς ρίζας. Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν χωρικῶν καὶ τῶν ποιμένων θὰ εὔρετε Ὀμηρικὰς λέξεις. Ὁρθότατα δὲ ὁ καθηγητὴς κ. Συκουτρῆς *) διδάσκει εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ὅτι ἡ καθαρεύουσα ἀπέκτησεν ἀναφαίρετα δικαιώματα.

Ὁφείλω ὅμως νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ τροπὴ ἡ σημερινὴ πρὸς τὴν ἀνάμειξιν τῆς ὀμιλουμένης καὶ μάλιστα τῆς δημοτικῆς μὲ τὴν γραφομένην, εἰς τὸ χρονολόγημα, τὴν ποίησιν, τὴν καλλιτεχνικὴν σύγχρονον περιγραφὴν, τὴν ζωὴν ἐν γένει ζωντανεῖ τὸν λόγον καὶ εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὸ διήγημα, τὴν ἱστορίαν, τὴν ποίησιν, τὴν λυρικὴν καὶ δραματικὴν, τὸ μυθιστόρημα καὶ ἡ ἐξέλιξις αὐτὴ θὰ πλουτίσῃ εἰς ἔκφρασιν καὶ φυσικότητα τὴν φιλολογίαν μας, ἀρκεῖ οἱ γράφοντες νὰ ἐκλέγουν τὰς λέξεις ν' ἀποφεύγουν τὰς ξένους ἐκφράσεις καὶ ν' ἀπλοποιήσουν καὶ τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὰς ὑπερβολὰς εἰς ἐκζητημένους ἰδιωτισμοὺς τῆς δημοτικῆς, πολλάκις ἀνυπάρκτους.

Π. ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

ΓΥΡΩ ΑΠ ΤΟΝ ΤΥΠΟ ΚΑΙ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Πολὺ σωστὲς οἱ παρατηρήσεις πού κάνουν «τὰ Νέα Γράμματα» γιὰ τὴν στάση τοῦ τύπου ἀπέναντι στὴ λογοτεχνικὴ μας παραγωγή. Εἶναι πραγματικὰ φαινόμενο μονάχα τοῦ τύπου μας οἱ ἐφημερίδες νὰ ἀδιαφοροῦν ἐντελῶς γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ βιβλίον καὶ γενικὰ γιὰ κάθε πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωσις. Μὰ νομίζουμε πὼς ἡ ἀδιαφορία αὐτὴ δὲν ὀφείλεται μονάχα στὴν αἰτία πού ἀναφέραν τὰ «Ν. Γ.» Πῶς νὰ ἐνδιαφεροθῆ ὁ τύπος γιὰ βι-

*) Ἡ μετάφρασις του καὶ ὁ πρόλογος εἰς τὸ «Συμπόσιον» τοῦ Πλάτωνος εἶναι ἀξιομίμητα ὡς ὕψος καὶ γλῶσσα

βλία ὅταν σχεδὸν ὅλες οἱ ἐφημερίδες ἔχουν νὰ καταναλώσουν τὰ δικά τους ἐντυπα πού μοιράζον ὑπὸ τύπον δώρων στοὺς ἀναγνώστες τους! Νὰ γνωρίσουν ἢ νὰ διαφημίσουν τὶς ἐκδόσεις τῶν λογοτεχνῶν τότε βλάπτουν τὰ δικά τους συμφέροντα. Ἔτσι φοβόμαστε πολὺ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐλπίδα νὰ διορθωθῆ ἡ κατάστασις, ἀν καὶ 3-4 μεγάλες ἐφημερίδες τῆς πρωτεύουσας θὰ μπορούσαν νὰ κάνουν ὅτι ἔκανε ἡ «Καθημερινὴ» ἀφοῦ δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὰ περίφημα «δῶρα» καὶ ἀκόμα διαθέτουν ὅλα τὰ μέσα γιὰ νὰ δημιουργήσουν μιὰ σελίδα φιλολογικὴ κάθε βδομάδα.

Ἴσως ἀκόμα οἱ βιβλιοπῶλες μαζί μὲ τοὺς λογοτέχνες θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκδώσουν μιὰ βδομαδιατικὴ ἐφημερίδα πού νὰ κυκλοφορεῖ σὲ μεγάλο ἀριθμὸ καὶ νὰ στέλνεται καὶ δωρεὰν ἐν ἀνάγκῃ σὲ διάφορα πρόσωπα καὶ ὀργανισμοὺς, στὸν τύπο τῶν ξένων ἀναλόγων ἐφημερίδων καὶ πού νάχει σκοπὸ νὰ γνωρίσει, νὰ κρίνει καὶ νὰ διαφημίσει μὲ συνεργάτες ὅλους τοὺς γνωστοὺς συγγραφεῖς καὶ διανοοῦμενο, τὴν καλλιτεχνικὴ καὶ πνευματικὴ κίνησις τοῦ τόπου μας.

M. H.

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ἡ πρᾶξις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ—νὰ γίνον οἱ πρῶτες ἐνέργειες γιὰ τὴν ἀνέγερσιν δημοτικοῦ θεάτρου, μὲ τὴν μεγαλοπρέπεια μάλιστα πού ἐπιτρέπει τὸ προῖον τῶν ἐτησίων ἐσόδων ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ φόρου τῶν δημοσίων θεαμάτων—τιμᾶει καὶ τὴ Δημοτικὴ μας Ἀρχὴ καὶ τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιον. Μὰ ὅπως σημειώσαμε στὸ προηγούμενόν μας τεῦχος, δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ ἀπόφασις αὐτὴ, πού γιὰ νὰ λάβει πρακτικὴ ἀξίαν, πρέπει νὰ ἐγκριθῆ καὶ ἀπὸ τοὺς Ὑπουργοὺς τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ τῶν Οἰκονομικῶν. Πέρασαν τέσσερες μῆνες ἀπὸ τότε πού ἔγιναν οἱ σχετικὲς ἐνέργειες τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Μακεδονίας πρὸς τὸ Κέντρον. Θὰ περάσουν ἄλλοι τόσοι καὶ τὸ Κέντρον θὰ σιωπάει ὅπως ἕως τώρα ἐφ' ὅσον δὲ βρίσκεται ὁ ἄνθρωπος, ἡ ὁμάδα, ἡ ὀργάνωσις, τὸ Σωματεῖο πού θὰ «κυνηγήσῃ» τὴν ὑπόθεσιν. Κι' ὅμως τὸ ζήτημα τῆς ἀνέγερσιν τοῦ δημοτικοῦ θεάτρου δὲν ἀφορᾷ μόνον τὴ Θεσσαλονικίαν. Ἀφορᾷ ἅμεσα καὶ ζωηρὰ μας τὸ Σωματεῖο τῶν ἠθοποιῶν καὶ τὴν Ἐνωσιν τῶν Θεατρικῶν συγγραφέων, καὶ τοὺς μουσουργοὺς καὶ ἕναν κόσμον καλλιτεχνῶν καὶ ἀνθρώπων πού ζοῦν ἀπὸ τὸ θέατρο. Ὁλος αὐτὸς ὁ κόσμος πρόκειται νὰ ἐργασθῆ καὶ νὰ ἀφελθῆ ὅταν ἀνοίξῃ μιὰ ἀκόμα «πιάτσα» πού μένει—ὅπως εἶναι γνωστὸ—νεκρὴ τώρα καθ' ὅλη τὴν χειμερινὴν περίοδον μὲ τὴν ἔλλειψιν θεάτρου. Κι' ἀφοῦ ὁ τύπος μας—τὸ λέμε μὲ πικρία—ἀφοῦ ὅλος ὁ κόσμος ἀδιαφόρησε καὶ δὲ θέλησε νὰ ἔλθῃ συνεπικουρὸς στὸ ἔργον τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς, ἀπευθυνόμεσθε πρὸς τὰ Ὀργανομένα Σωματεῖα τοῦ Κέντρον, πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ θεάτρου καὶ τοὺς καλοῦμε νὰ ἐνδιαφεροθῶν, αὐτοὶ τοῦλάχιστον, ἐνεργῶς πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον τους, ἐξουδετεροῦντας τὶς παρασκηνια-

κές ενέργειες που δέν είναι άπίθανο νά γίνονται από άλλη πλευρά γιά νά μη έγκριθει ή άπόφαση αυτή του Δημοτικού Συμβουλίου.

Τή στιγμή που τυπώνεται τό τεύχος αυτό πληροφορούμεθα τό θάνατο του μουσουργού και λογοτέχνη Αίμ. Ριάδη. Οί «Μακεδονικές Ήμέρες» θ' άσχοληθοϋν ειδικά μέ τό έργο και την προσωπικότητα του έκλιπόντος.

Λ Α Β Α Μ Ε

«Νέοι Καιροί» Καθημερινή έφημερίς (Πειραιεύς). «Μακεδονική Ήχώ» άνεξ. έφημερίς, (Βέροια). «Καστοριανή Ζωή» έβδομ. άνεξ. έφημερίς, (Καστορία). «Ήπειρωτικών Μέλλον» άνεξ. πολ. έφημερίς, (Άθήνα). «Θρακικά Νέα» δισεβδ. έφημερίς, (Άλεξανδρούπολις) «Ή Δράσις» καθημερινή έφημερίς, (Ήράκλειον).

Π Ε Ρ Ι Ο Δ Ι Κ Α

«Νέα Γράμματα», «Έλληνικά Φύλλα», «Νεοελληνικά Γράμματα», «Κυπριακά Γράμματα», «Libre» του κ. Louis Roussel. Montpellier. «Τό Κάστρο» (περιοδική έκδοση στίχου και Κριτικής άρ. 3).

Β Ι Β Λ Ι Α

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ «έπτά Κεφάλαια γιά την ποίηση» (δοκίμιο, Άθήνα) ΑΝΤΡΕΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ «Ύψικάμινος» Άθήνα. ΚΛΕΑΡΕΤΗΣ ΔΙΠΛΑ—ΜΑΛΑΜΟΥ «Γυναικείες ψυχές» (Διηγήματα Άθήνα). ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ «Τρακτέρ» (ποιήματα Άθήνα) Ι. ΣΥΚΟΥΤΡΗ Ή Έλληνική Βιβλιοθήκη Άκαδημίας Άθηνών (Άθήνα).

Κ Υ Κ Λ Ο Φ Ο Ρ Ε Ι

Σέ λίγες μέρες τό νέο βιβλίο του κ. Βασ. Δεδούση «Ο Μαρίνης ό Μπούκας» και άλλα διηγήματα.

Ν Ε Α Π Ε Ρ Ι Ο Δ Ι Κ Α

Τό Σεπτέμβριο κυκλοφορεί νέο περιοδικό τέχνης και κουλτούρας «Τό τρίτο μάτι» έκδιδόμενο στην Άθήνα. Διευθυντής Στρατής Δούκας. Επίσης σύντομα θά κυκλοφορήσ η «Παιδεία», «όργανο άναμορφωτικής παιδαγωγικής προσπάθειας» Διευθυντής Μ. Κουντουράς.